

Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk förundersökning inom detaljplaneområde Korstorp 2:1 m fl
Gårdstomt, boplat, hårdar, fossil åker och fyndplats

Stig Swedberg och Olof Håkansson
Kulturlandskapet rapporter 2023:3

**Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun,
Västra Götalands län**

Arkeologisk förundersökning inom detaljplaneområde

Korstorp 2:1 m fl

Gårdstomt, boplats, härdar, fossil åker och fyndplats

Stig Swedberg och Olof Håkansson

Kulturlandskapet

Administrativa uppgifter

Fastighet: Spirhult 2:1 och Muggebo 2:8, Berga socken, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum / dnr: 2023-02-24 / 431-46769-2022

Uppdragsnummer (Fornsök): 202300422

Uppdragsgivare: Mariestads kommun

Fältarbetsperiod: 2023-03-28 - 2023-05-16

Projektnummer: 23061

Projektansvarig: Stig Swedberg

Fältansvarig: Stig Swedberg

Övrig personal: Olof Håkansson

För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Underkonsulter: Åle Miljö & Vattenvård AB

Undersökningsområdets storlek: 7,5 hektar

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6507 500 m, Öst 435 000 m

Höjd över havet: 70-80 meter

Digitalt dokumentationsmaterial: Fotolista, schaktlista och fyndlista i odt-format. Mätfiler i ssf- respektive shp-format.

Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Har omhändertagits från L2022:3286. Antal fyndposter: 5. Fynd förvaras hos Kulturlandskapet fram till fyndfördelning.

Provmaterial: Ej analyserade makrofossil-, markkemi-, vedarts- och ¹⁴C-prover förvaras hos Kulturlandskapet.

Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk förundersökning inom detaljplanområde Korstorp 2:1 m fl

Gårdstomt, boplat, härdar, fossil åker och fyndplats

Kulturlandskapet rapporter 2023:3

© Kulturlandskapet 2024

Författare: Stig Swedberg och Olof Håkansson.

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Stenar bortplockade från röjningsröset KUL 22. I röset syns den frilagda stenläggningen.

I förgrunden schakt 21, den enhet där flest fynd gjordes.

Bild baksida: Fingerborgar funna inom Spirhults gårdstomt. Foto Paula Molander, Kulturlandskapet.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet med data från Lantmäteriet respektive Mariestads kommun.

Upphovsrätt: Om inget annat anges enligt Creative Commons licens CC BY.

Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Sökord: By-/gårdstomt, boplat, röjningsröse, härd, fossil åker, stenålder, medeltid, historisk tid, Västergötland.

Kulturlandskapet

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.kulturland.se

kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5	L2022:3291 Härd	34
		Schakt	34
Del 1 Inledning		Anläggningar	34
Syfte	9	Fynd	35
Förundersökningsområdet	9	L2022:3292 Härd	37
Tidigare undersökningar	9	Schakt	37
Tidigare undersökningar av by-/gårdstomt.	10	Anläggningar	37
Frågeställningar	11	Fynd	37
Metod	13		
Förmedling	13	Del 3 Analysresultat	
		Markkemisk analys	39
Del 2 Undersökningsresultat		Makrofossilanalys	41
Område 1	14	Pollenanalys	41
L2022:3288 Boplatsoområde	14	Vedartsanalys	42
Schakt	14	¹⁴ C-analys	42
Anläggningar	16		
Fynd	16	Del 4 Tolkning och vidare åtgärder	
Område 2	17	Tolkning	43
L2022:3257 Röjningsröse	18	Kunskapspotential	48
Schakt	18	Pedagogisk potential	48
Anläggningar	18	Värdering av måluppfyllelsen	49
Fynd	18	Förslag på vidare åtgärder	49
L2022:3286 By-/gårdstomt	19	Lagstiftning	49
Schakt	19		
Anläggningar	23	Källor	51
Fynd	27		
L2022:3287 Fossil åker	29	Bilagor	
Schakt	29	Bilaga 1 – Schakt	54
Anläggningar	29	Bilaga 2 – Anläggningar	57
Fynd	30	Bilaga 3 – Fyndlista L2022:3286	59
L2022:3290 Fyndplats	31	Bilaga 4 – Fyndlista L2022:3288	61
Schakt	31	Bilaga 5 – Fyndlista L2022:3290	62
Anläggningar	31	Bilaga 6 – Fyndlista L2022:3292	63
Fynd	33	Bilaga 7 – Fyndlista ej ingående i lämning	64
		Bilaga 8 – Prover	65

Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk förundersökning inom detaljplaneområde

Korstorp 2:1 m fl

Gårdstomt, boplats, härdar, fossil åker och fyndplats

Sammanfattning

Mariestads kommun planerar ett område för industrietablering inom fastigheterna Korstorp 2:1 med flera i Mariestads kommun, Västra Götalands län. Länsstyrelsen har därför fattat beslut om arkeologisk förundersökning enligt 2 kapitlet Kulturmiljölagen, av fornlämningsarna L2022:3286, L2022:3287, L2022:3288, L2022:3290, L2022:3291, och L2022:3292.

Resultat

L2022:3286

Sju anläggningar registrerades. Dessa utgjordes av två härdar, två husgrunder, ett svedjelager, en grop och en hägnad. Anläggningar under mark framkom direkt under plogdjup i respektive schakt. Till dessa ska läggas de fem röjningsrösen samt den terasskant som registrerades vid utredning. Fynden bestod till stor del av olika typer av bruksporslin. I svedjelagret framkom förkolnad säd av naken korn. Vid utredning framkom flera fynd av fingerborgar vilka registrerades i samband med förundersökning. Svedjelagret daterades till 1415-1625 e Kr.

Den vetenskapliga potentialen för lämningen bedöms som hög.

L2022:3287 Fossil åker

Tre anläggningar registrerades. Dessa utgjordes av tre svedjelager, vilka innehöll stora mängder förkolande barr från främst gran. Markkemianalysen tyder på att svedjelagret blandats med omplöjd matjord. Ett fynd av bränt ben framkom i ett av lagren. Två av lagen har daterats till 1480-1660 e Kr respektive 1488-1656 e Kr.

Den vetenskapliga potentialen bedöms som medelhög.

L2022:3288 Boplatsområde

Nio anläggningar registrerades. Dessa utgjordes av kokgrop, härd, gropar och två sot-/kolkoncentrationer. Fynden bestod till stor del av olika typer av bruksporslin.. En av groparna daterades till 1475-1631 e Kr medan härden daterades till 1687-1925 e Kr. Dateringen av gropen är intressant då den sammanfaller med dateringarna av svedjelager inom L2022:3286 samt härden L2022:3292.

Den vetenskapliga potentialen bedöms som medelhög.

L2022:3290 Fyndplats

Tre anläggningar registrerades. Dessa utgjordes av en fyndplats samt två sot-/kolkoncentrationer. Fynden utgjordes av järnslag, bruksporslin samt en bit bränd lera. Lagren vid fyndförekomsten daterades till 1047-1273 e Kr.

Den vetenskapliga potentialen bedöms som låg.

L2022:3291 Härd

En anläggning registrerades. Den utgjordes av en härd. Inga fynd framkom. Härden daterades till 5612-5376 f Kr.

Den vetenskapliga potentialen bedöms som låg.

L2022:3292 Härd

En anläggning registrerades. Den utgjordes av en härd, men kan möjligen tolkas som en del av ett svedjelager baserat på markekemiska analyser. Enstaka fynd av brukskeramik gjordes. Anläggningen daterades till 1415-1623 e Kr.

Den vetenskapliga potentialen bedöms som låg- medelhög.

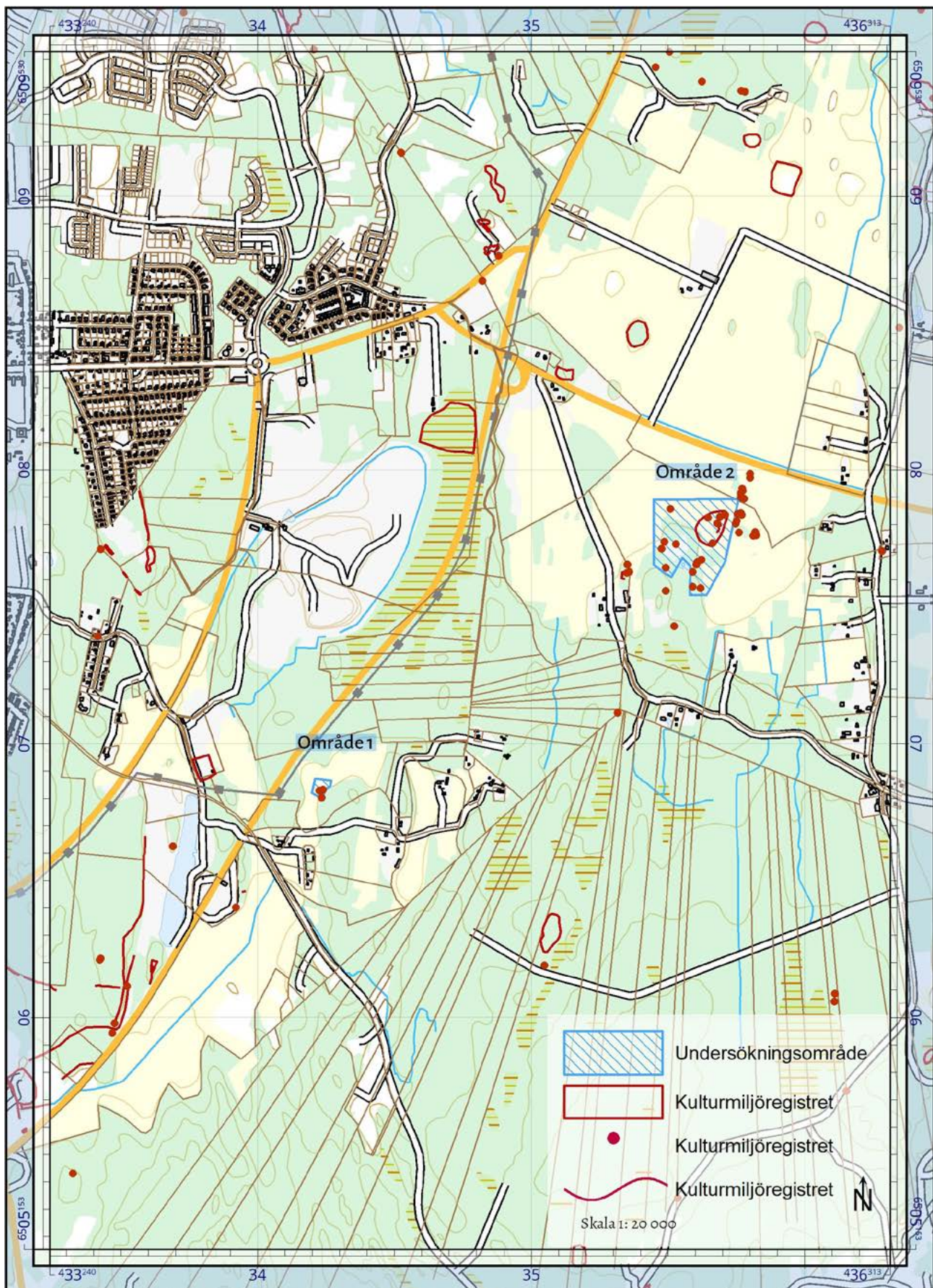

Illustration 1. Översikt över östra Mariestad och de båda förundersökningsområdena. Registrerade lämningar i kulturmiljöregistret är markerade i kartan. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Antikvarisk bedömning

Lämningarna inom förundersökningsområdet bör i första hand undantas från exploatering. Om så inte är fallet rekommenderar Kulturlandskapet att L2022:3286 med omkringliggande röjningsrösen, blir föremål för en arkeologisk undersökning. Undersökning bör inriktas mot uppodlingsfaserna inom området samt gårdens ekonomi med särskild inriktning mot hantverk.

Övriga lämningar anses undersökta och borttagna genom förundersökningen.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljö-

er. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

Inom begreppet miljö i MB ryms även kulturmiljö. MB's hänsynsregler ställer krav på att undvika skador på områden och miljöer som innehåller kulturvärden (MB kap 1). Även övriga kulturhistoriska lämningar omfattas av det generella skydd för kulturmiljön som ges i MB. MB ger också möjlighet att ställa krav på att en verksamhetsutövare ska utföra kompensationsåtgärder för eventuell skada som uppstår (MB kap 2). En arkeologisk undersökning enligt KML är inte att betrakta som en kompensationsåtgärd i lagens mening.

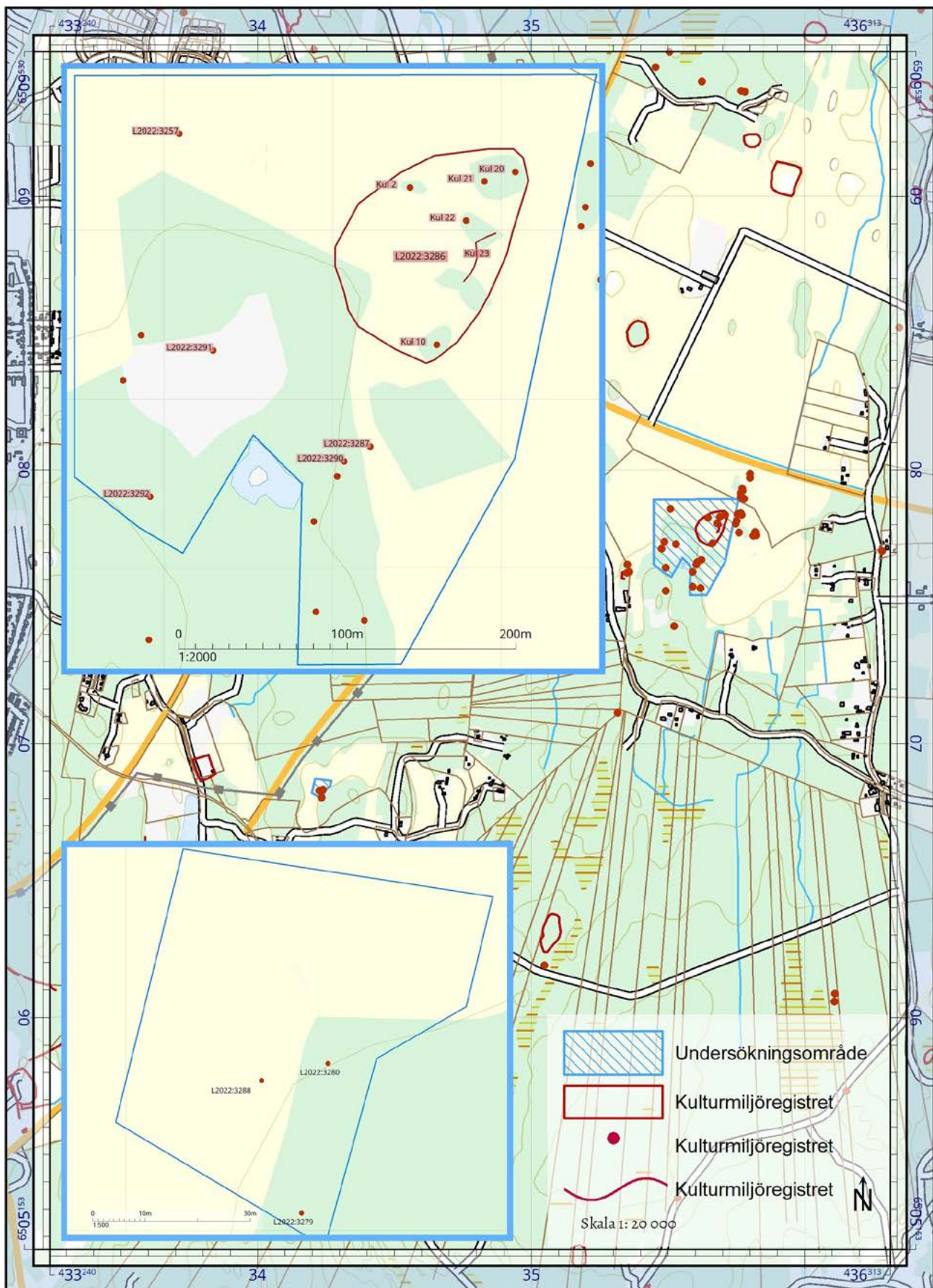

Illustration 2. Översikt av område 1 och 2. Lämningar ingående i förundersökningen är markerade. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Del 1 Inledning

Syfte

Mariestads kommun planerar ett område för industrietablering inom fastigheterna Kors-
torp 2:1 med flera i Mariestads kommun, Västra Götalands län. Länsstyrelsen har därför fattat beslut om arkeologisk förundersökning enligt 2 kapitlet Kulturmiljölagen, av fornlämningarna L2022:3286, L2022:3287, L2022:3288, L2022:3290, L2022:3291, och L2022:3292. Länsstyrelsen har gett Kulturlandskapet i uppdrag att utföra denna.

Syftet var att fastställa och dokumentera fornlämningarnas karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att tillvarata framkomna fornfynd.

Området för den arkeologiska förundersökningen berördes av generellt biotopskydd, vilket innebär att fältarbetet behövde avvakta en flytt av amfibier samt en dispens från biotopskyddet för ingrepp i två av röjningsrösen inom L2022:3286.

Förundersökningsområdet

Undersökningsområdet är beläget strax öster om Mariestad. Förundersökningen utfördes inom två separata områden, område 1 och 2, *illustration 1*.

Område 1 var cirka 3 000 m² stor och utgjordes huvudsakligen av flack odlingsmark med lera som undergrund. Några mindre partier skogsmark ingick i områdets kanter, och marken sluttade svagt åt söder. Område 1 var beläget inom Muggebo 2:8 och berörde fornlämning L2022:3288, boplatsoområde (tidigare kokgrop), *illustration 2*.

Område 2 var knappt 8 hektar stort, och var beläget inom Spirhult 2:1, *illustration 2*. Området berörde fornlämning L2022:3286, by-/gårdstomt, L2022:3287, fossil åker (tidigare härd), L2022:3290, fyndplats (tidigare blästbrukslämning), L2022:3291, härd, och L2022:3292, härd. I norr, väst och öst bestod område 2 av odlad mark med siltig undergrund. Inom L2022:3286, Spirhults gårdstomt, hade undergrunden inslag av sand och grus. I områdets mellersta och södra

del fanns en moränsluttning, bestående av skog och igenväxande hagmark. Här gick berg delvis i dagen och undergrunden bestod av ett sandigt grus med sten.

Tidigare undersökningar

Under 2016 genomförde Västergötlands museum en arkeologisk utredning steg 1 inför en planerad ombyggnad av väg E20. En mindre del av utredningen berörde det nu aktuella detaljplaneområdet. Utredningen påvisade tre potentiella områden för utredning steg 2. Inom yta 3, som i denna rapport benämns område 2, noterades fem övriga kulturhistoriska lämningar i form av hägnader och röjningsrösen. En husgrund, L1959:3247, registrerades och bedömdes kunna vara del av Spirhults gård, men då kartmaterialet från 1636 ej rektifierades blev det inte bekräftat.¹

Våren 2022 utförde Kulturlandskapet en arkeologisk utredning steg 2, av tre ytor inom detaljplaneområdet. Denna resulterade i att sex fornlämningar och 32 övriga kulturhistoriska lämningar, främst röjningsrösen, registrerades i Kulturmiljöregistret (KMR). På yta 1 registrerades en fornlämning, en kokgrop, samt två övriga kulturhistoriska lämningar i form av röjningsrösen. Inom yta 3 registrerades fem fornlämningar, bestående av en gårdstomt, en blästbrukslämning samt tre härdar. Inom gårdstomten framkom också tre härdar, två gropar, fem röjningsrösen och en stenmur, vilka inte fick separata lämningsnummer utan hänfördes till gårdstomten.

Inom ramen för utredning steg 2 utfördes arkivstudier, som visade att gården Spirhult omnämns som ett fjärdedels skattehemman i jordeboken av 1636.² I kartakterna är gårdsläget schematiskt avbildat på en karta daterad till 1773.³

Vid utredningen genomfördes i samarbete med Sveriges metallsökarförening, en metalldektekring inom yta 3. Vid det område som kartstudierna hade indikerat som troligt gårdsläge framkom de flesta av metallfynden, *illustration 3*.

¹ Norrman 2016

² Se källor i Swedberg & Wigert 2022 sid 10

³ Lantmäteriet 1774

Illustration 3. Vy över platån med odlingsröset KUL 22 i mitten. Till vänster ses KUL 2 och till höger lähäcken vid terrasskanten, KUL 23. Medlemmar från Sveriges metallsökarförening söker av ytan vid gårdsläget för Spirhult. Foto mot nordost.

Tabell 1 förekomst och status för lämningstyp bytomt/gårdstomt i Fornsök

	Förekomst totalt	Undersökt	Delundersökt	Ej undersökt	Okänd	Bortagen utan villkor
Sverige	27109	136	918	6120	11	5
Västra Götaland	3740	30	68	367	3273	2
Fd. Skaraborgs län *	153	0	14	52	87	0
Mariestads kommun med närområde **	30	0	5	14	11	0
Mariestads kommun	22	0	2	13	7	0

* Kommunerna Karlsborg, Gullspång, Götene, Töreboda, Mariestad, Lidköping, Skara, Skövde, Falköping och Laxå.

** Kommunerna Töreboda, Götene, och Mariestad

Insatsen kunde, förutom att indikera områden som varit mer intensivt brukade, även påvisa fynd av mynt och knappar. Bland mynten var minst tre från 1600-tal.⁴ Knapparna har ordnats i en typologi med den äldsta knappen från tidigt 1700 tal.⁵ Ett oväntat resultat av metelldetekteringen var sju fingerborgar.⁶

Tidigare undersökningar av by-/gårdstomter

⁴ Moesgaard i Swedberg & Wigert 2022

⁵ Karlsson muntligen 2022

⁶ Swedberg & Wigert 2022

En sökning i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister KMR på lämningsskategorin "By-/gårdstomt" ger 27 109 träffar, *tabell 1*.⁷ Vid en närmare genomgång visar sig 136 blivit undersökta totalt i Sverige. Sätter vi sökparametrarna till "Västra Götaland" får vi 3 740 träffar, varav 30 har blivit undersökta. I före detta Skaraborgs län finns 212 poster, och i Mariestads kommun 22. Inom före detta Skaraborgs län har endast en blivit undersökt, i Habo kommun norr om Jönköping. Den påträffades vid arkeologisk utred-

⁷ Kulturmiljöregistret (Fornsök)

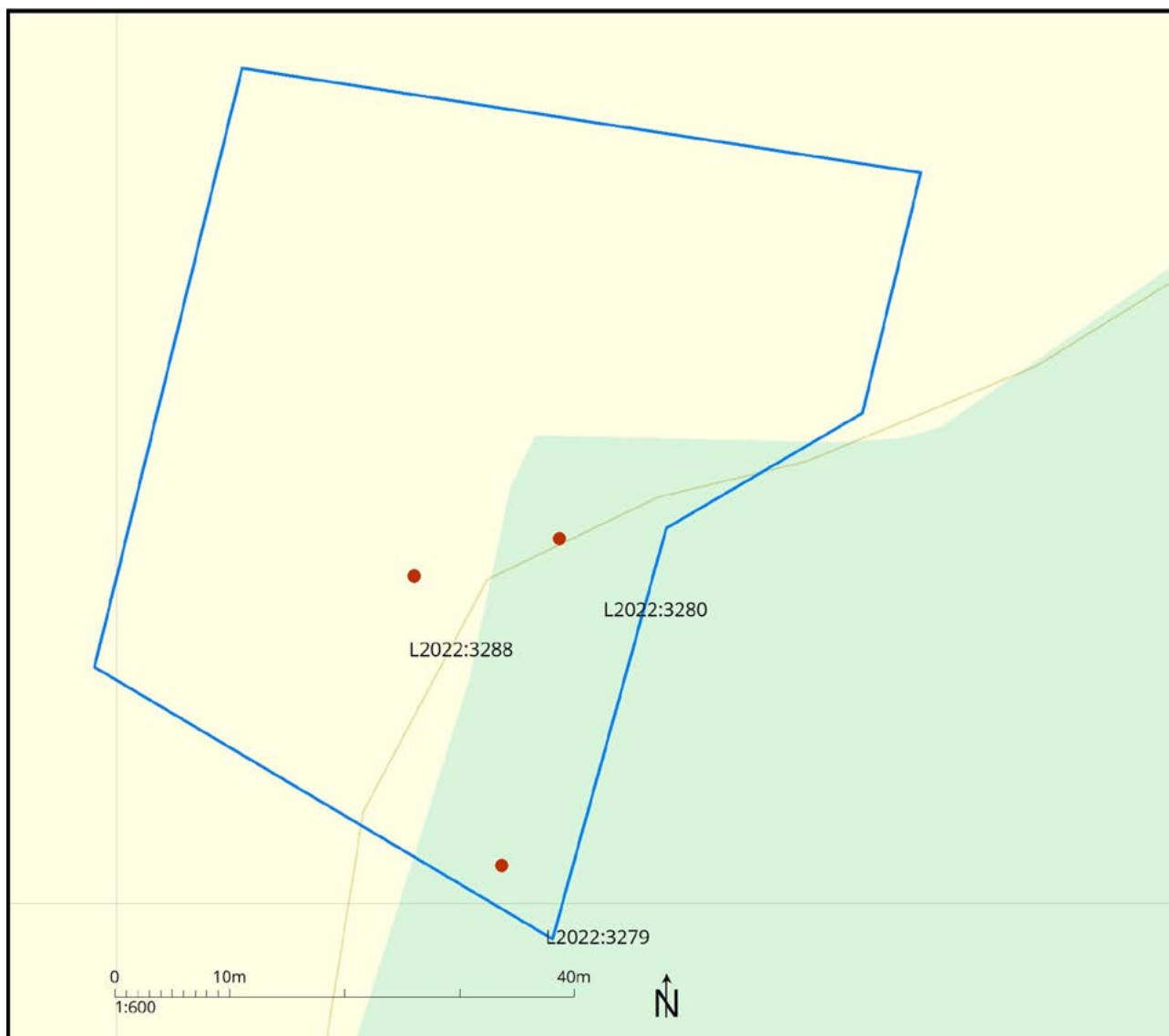

Illustration 4. Område 1 med registrerade lämningar, varav eldstaden vid L2022:3288 omfattades av förundersökningen. Övriga lämningar är röjningsrösen. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

ning år 2005 och undersöktes sedan genom en särskild undersökning år 2008.

Ser vi till Mariestads kommuns omedelbara omnejd, och räknar in Götene, Gullspång, Skövde och Töreboda kommun är ingen by-/gårdstomt undersökt men nio är delundersökta. De är L1962:3062, L1962:5430, L1962:9223, L1962:4418, L1962:4347, L1962:6743, L1962:6050, L1962:7052, L1961:4035 samt L2023:739. De delundersökta by-/gårdstomterna i Mariestads omedelbara närhet har undersökts med skiftande ambitionsnivå och har dateringar som spänner från Kristi födelse fram till 1800-tal.

Frågeställningar

Område 1

Lämning L2022:3288, förmodad kokgrop, *illustration 4*. Förundersökningen syftar till fastställa om den är ensamliggande eller ej. Då kokgropar ofta är goda informationskällor om det omgivande landskapet kan provtagning av kokgropen avseende pollen belysa vilken typ av landskap den anlagts i. Markkemi- och makrofossilanalys kan komplettera denna bild samt möjligen förtydliga anläggningens funktion.

Förundersökningsområde 2

Lämning L2022:3286, gårdstomt, *illustration 5*. Förundersökningen syftar främst till att datera olika brukningsfaser, klargöra intensiva respek-

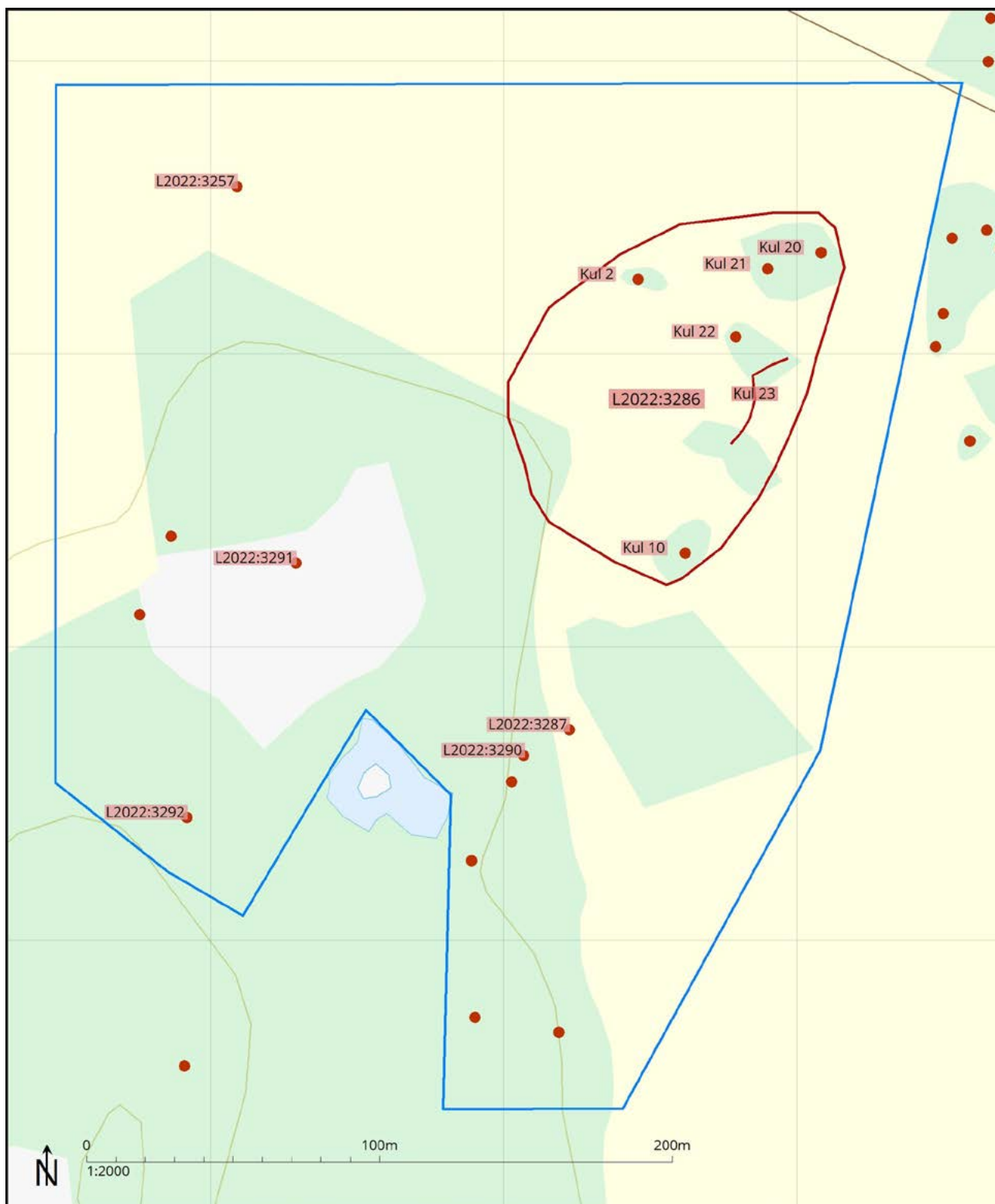

Illustration 5. Område 2 med registrerade lämningar. De som berördes av förundersökningen har etiketter. Ingående objekt i L2022:3286 gårdstomten har också etiketter efter numreringen från utredningen. Övriga lämningar som markerats på kartan utgörs samtliga av röjningsrösen. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

tive mindre intensiva ytor samt försöka tydliggöra vilka typer av hantverk som utförts på platsen. Vidare bör förundersökningen kunna visa på odlingslandskapet under en eller flera brukningsperioder.

Lämning L2022:3290, förmodad blästbrukslämning. Förundersökningen syftar till att klargöra om lämningen är ensamliggande eller ej, och om den har samband med gårdstomten eller övriga lämningar. Möjligen kan metallurgiska

analyser påvisa vilken typ av järn- och metallbearbetning som utförts.

Lämning L2022:3287, 3291 och 3292, förmodade härdar. Förundersökningen syftar till att fastställa funktion och eventuella samband mellan lämningarna inom området samt datera dem.

Metod

Undersökningen inleddes med en yttäckande markkemiprovtagning. Proverna togs enligt grid med 20 meters mellanrum. De analyserades enligt två parametrar, CitP och MS. Analyserna utfördes för att skapa förståelse för platsens brukande och särskilja eventuella aktivitetsytor.

Schakt togs upp utifrån utredningsindikationer och analysvar från den inledande markkemiska provtagningen. De förlades över förundersökningsområdet med maximalt inbördes avstånd på 20 meter. Schakten var generellt 4 x 2 meter stora, men utökades där så ansågs nödvändigt.

Metalldetektor användes i schakten.

Schakt, anläggningar och prover mättes in med RTK-GPS. Anläggningar och schakt dokumenterades genom beskrivning och fotografi i plan och profil.

Förundersökningsområde 1

Förundersökningen inleddes med en yttäckande markkemiprovtagning inom ett drygt 3000 m² stort område, *illustration 4*.

Vid L2022:3288, som tidigare tolkats som en kokgrop, frilades en 6 x 5 meter stor yta. Framkomna anläggningar undersöktes, ett urval av dem provtogs avseende vedart, ¹⁴C-datering, markkemi-, makrofossil- och pollenanalys.

I anslutning till L2022:3288 togs ytterligare fyra schakt upp i avgränsande syfte.

Förundersökningsområde 2

Förundersökningen inleddes med en yttäckande markkemiprovtagning inom ett knappt 8 hektar stort område, *illustration 5*.

Inom och i anslutning till L2022:3286 togs 21 schakt upp, varav två inom två av röjningsrösen som registrerades vid utredningen, KUL 10 respektive KUL 22.

Vid L2022:3287 togs tre schakt upp med en längd av cirka 15 meter för att avgränsa lämningen, som visade sig utgöras av svedjelager, och inte en hård som den tolkats som vid utredningen.

Vid L2022:3290 togs sju schakt av varierande storlek upp tätt intill varandra. Lämningen hade tolkats som en blästbrukslämning vid utredning. Vid förundersökningen kunde ingen lämning av det slaget iakttas, varför schakten syftade till att avgränsa fyndförekomsten på platsen.

Vid L2022:3291 togs två schakt upp. I anslutning till eldstaden öppnades schaktet upp till en cirka 9 x 8 meter stor yta.

Vid L2022:3292 togs en cirka 5 x 5 meter stor yta upp.

Utredningsindikationer av slagg vid L2022:3257, röjningsröse, följdes upp med tre schakt.

Framkomna anläggningar undersöktes, ett urval av dem provtogs avseende vedartsanalys, ¹⁴C-datering, markkemi-, makrofossil- och pollenanalys.

Förmedling

Under förundersökningens gång rapporterades det från fält via Kulturlandskapets sociala kanaler, både under den markkemiska provtagningen i mars och den följande undersökningen i maj. Utöver det uppdaterades Kulturlandskapets hemsida med bild och text. Det genomfördes ingen utannonserad visning, men de som besökte undersökningen informerades om arbetet.

Del 2 Undersökningsresultat

Vid förundersökningen togs 42 schakt upp, fem i område 1 och 37 i område 2. Nedan har redovisningen delats upp, så att varje område och fornlämning redovisas för sig.

Område 1

L2022:3288 Boplatsområde

L2022:3288 bedömdes som kokgrop vid utredningen, och enstaka fynd av flinta framkom i närheten av anläggningen. Markkeminanalysen visade inga fosfathöjningar runt L2022:3288 och endast svagt förhöjt MS-värde, *illustration 6*. I nordväst noterades svaga förhöjningar av såväl MS som fosfatvärden. I samma parti som här-

den finns även två röjningsrösen, L2022:3280 och L2022:3279.

Schakt

Inom område 1 förlades fem schakt, varav ett inom ytan för L2022:3288, som vid utredningen tolkats som en kokgrop, *illustration 6 och 7*. Schakten togs upp i åkermark längs gränsen mot ett stenigare skogslätt parti i öster. Två schakt togs upp i nordväst, utanför planerat förundersökningsområde, på grund av de förhöjda MS- och fosfatvärdena i detta parti.

Schakt 1-3 samt schakt 5 var cirka 4-5 x 2 meter stora, och lagerföljden bestod av humös lera som följdes av ljusare lera vid 0,3 meters djup. De grävdes till ett djup av 0,2-0,4 mete. Schakt

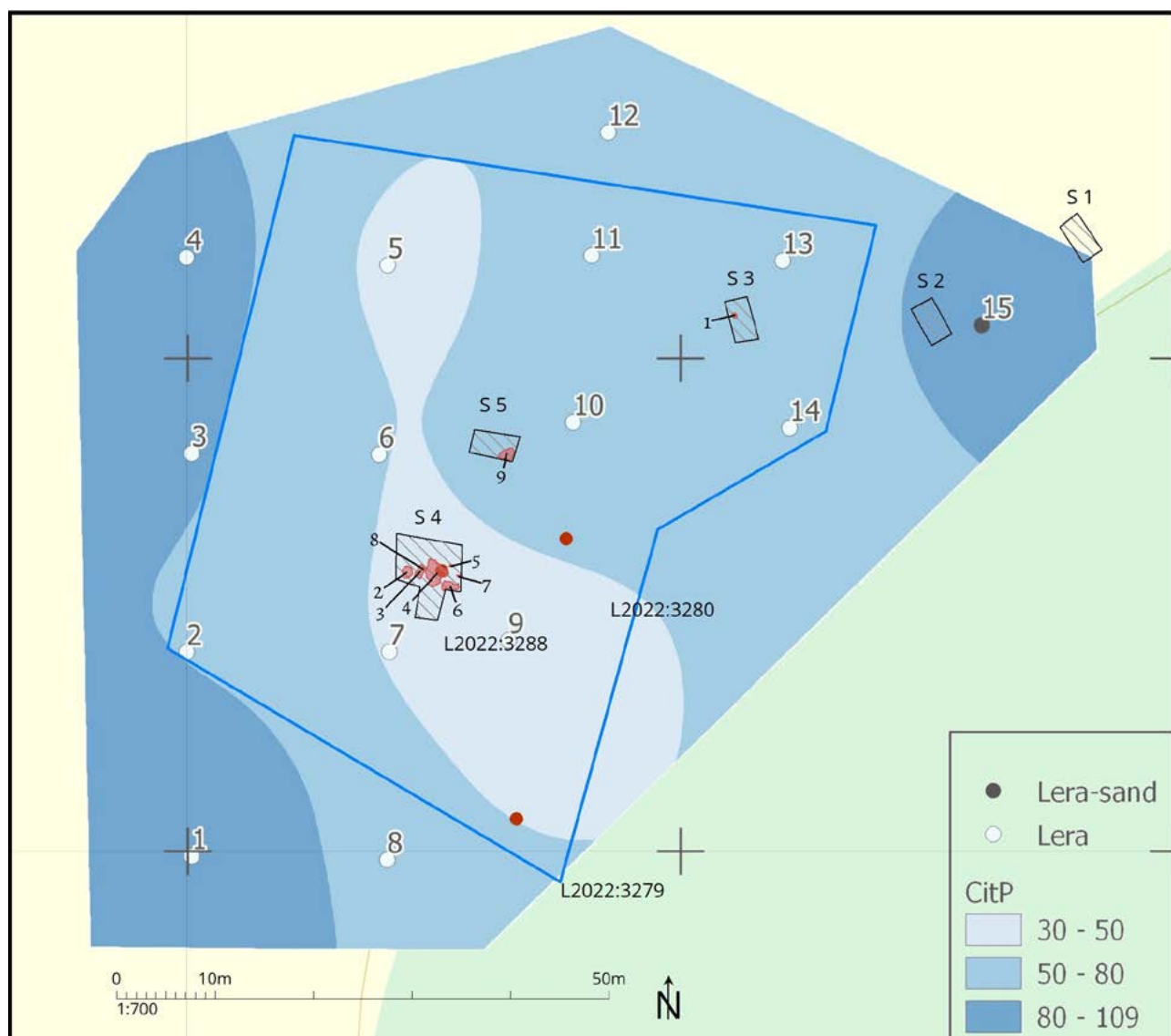

Illustration 6. Område 1 med registrerade lämningar, schakt och anläggningar. På kartan har även provpunkter för den inledande markkemi-provtagningen markerats. Bakgrunden illustrerar fördelningen av fosfater över ytan, vilka troligen främst återspeglar naturlig variation. Se även illustration 35. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Illustration 7. Schakt 4 mot åkermarken. Olof mäter in anläggning 2. Hitom Olofs syns i tur och ordning anläggning 2, 3 och 8, följt av den stora mörkfärgningen som är anläggning 4. Centralt i bild och närmast kameran syns anläggning 7, snett till höger anläggning 5 och till vänster och in i schaktkanten anläggning 6. Samtliga anläggningar har bedömts som gropar med undantag för nummer 4, hård, och 6, kokgrop. Foto mot väst.

Illustration 8. Olof undersöker anläggning 4 i schakt 4. Maskinen står vid schakt 5. Foto mot norr.

4, som förlades över L2022:3288, var 6 x 5 meter stort. Lagerföljden bestod av sandig grusig silt ned till 0,3 meter samt någon sten, upp till 0,3 meter stora. Totalt framkom nio anläggningar.

Anläggningar

I schakt 4 framkom en ny kokgrop utöver den som registrerats vid utredningen, samt fem gropar, anläggning 2, 3, 5, 7 och 8.

Lämning L2022:3288, vilken registrerats som kokgrop vid utredningen, mättes in som anläggning 4. Den var något oregelbunden i plan, drygt 2,5 meter i diameter och 0,3 meter djup, *illustration 8*. Den tolkades vid förundersökningen om

till hård istället för kokgrop, då den endast innehöll små mängder skärvsten och kol. Fyllningen bestod av sten, kolfärgad sand, grus och kol, som avtecknade sig tydligt mot den omgivande ljusare sandiga silten.

Åt sydöst i samma schakt framkom en kokgrop, anläggning 6. Den var 1,7 x 0,7 meter i plan och bestod av humös sotfärgad lera med enstaka skärvstenar och kolbitar. Anläggning 6 fortsatte in i schaktkanten och blev ej undersökt.

Groparna var sinsemellan olika. Anläggning 2 var 1 x 0,8 meter stor i plan och knappt 0,1 meter djup. Kol förekom i den västra delen, vilket möjligen tyder på en eldstad. Anläggning 5, 7 och 8 var samtliga relativt små, 0,3-0,4 meter stora. De innehöll en stor andel kol i fyllningen. De bedömdes dock inte som eldstäder på grund av form och innehåll. Anläggning 3 var 0,7 x 0,6 meter stor och 0,35 meter djup. Den hade också en humös fyllning, vilket avviker från samtliga andra anläggningar. Anläggning 7 undersöktes ej, övriga gropar delundersöktes.

Ytterligare två anläggningar framkom, båda kategoriserades som sot- och kolkoncentration. Anläggning 1 framkom i schakt 3 och var 0,6 x 0,4 meter i plan. Anläggning 9 framkom i schakt 5 och var 1,3 x 1,2 meter stor i plan i schaktet, den fortsätter dock troligen utanför. Ingen av dessa undersöktes.

Fynd

I såväl schakt som anläggningar fanns sparsamt med fynd. Totalt 13 fynd framkom, samtliga bedöms vara från 1800-talet eller senare, *bilaga 4*. Porslin/flintgods framkom i samtliga schakt samt i anläggning 1. Ett av porslinsfynden framkom vid framrensning av anläggning 4. Röd gods framkom i schakt 4, glas i 2 och 5, och tegel i schakt 3.

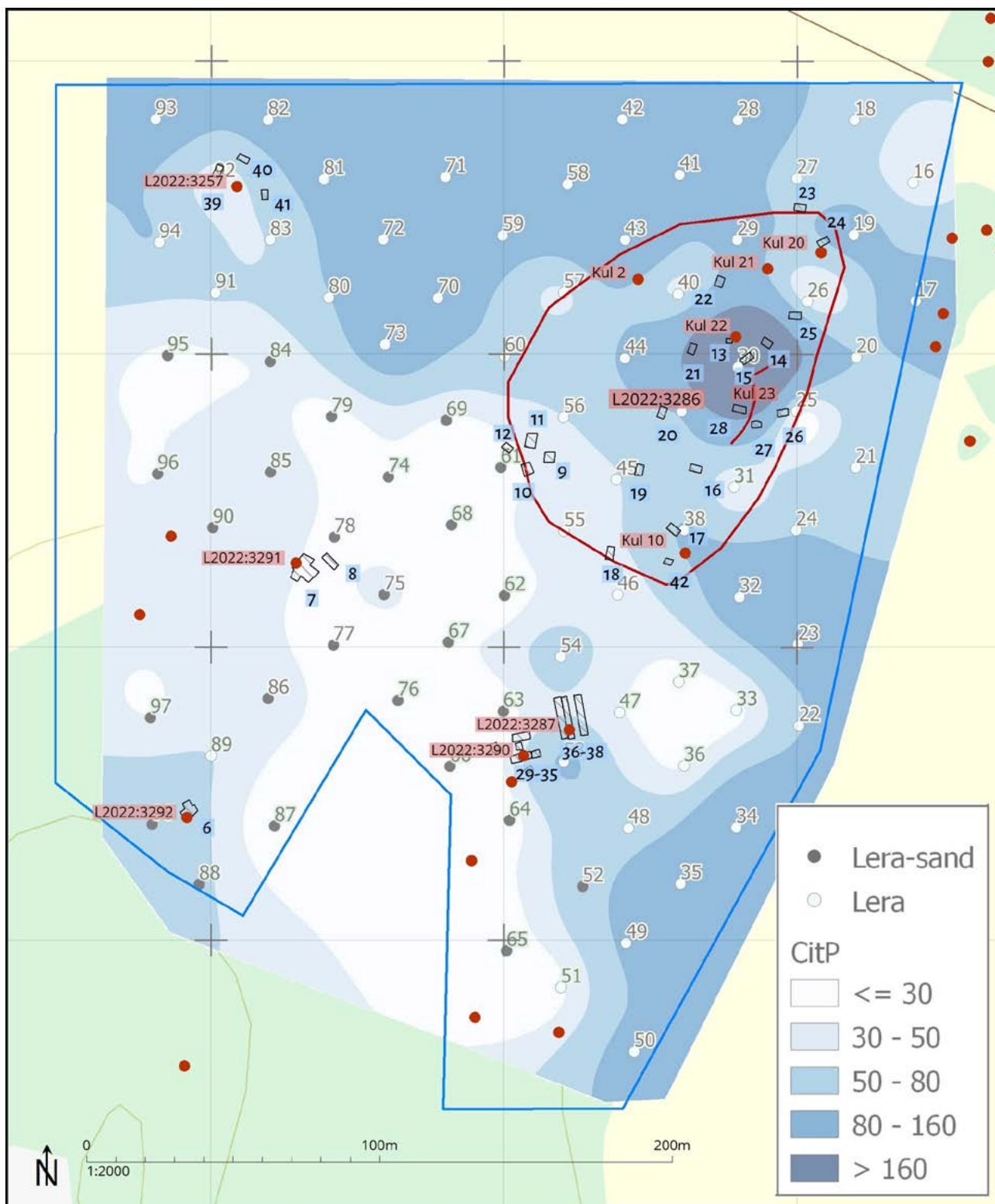

Illustration 9. Område 2 med registrerade lämningar och schakt. På kartan har även provpunkter för den inledande markkemiprovtagningen markerats. Bakgrunden illustrerar fördelningen av fosfater över ytan, vilka troligen främst återspeglar naturlig variation. Provpunkt 30, inom L2022:3286, markerar en tydlig avvikelse och visar på en mänsklig påverkan. Se även illustration 36. Bakgrunds-karta © Lantmäteriet.

Område 2

Inom område 2 togs sammanlagt 37 schakt upp, *illustration 9*. Lagerföljden bestod till största del av sandig silt och lera, med inslag av morän i det

något högre belägna skogspartiet. Schakten var generellt 2-2,5 meter breda och 4-5 meter långa, dock förekom andra mått vid behov.

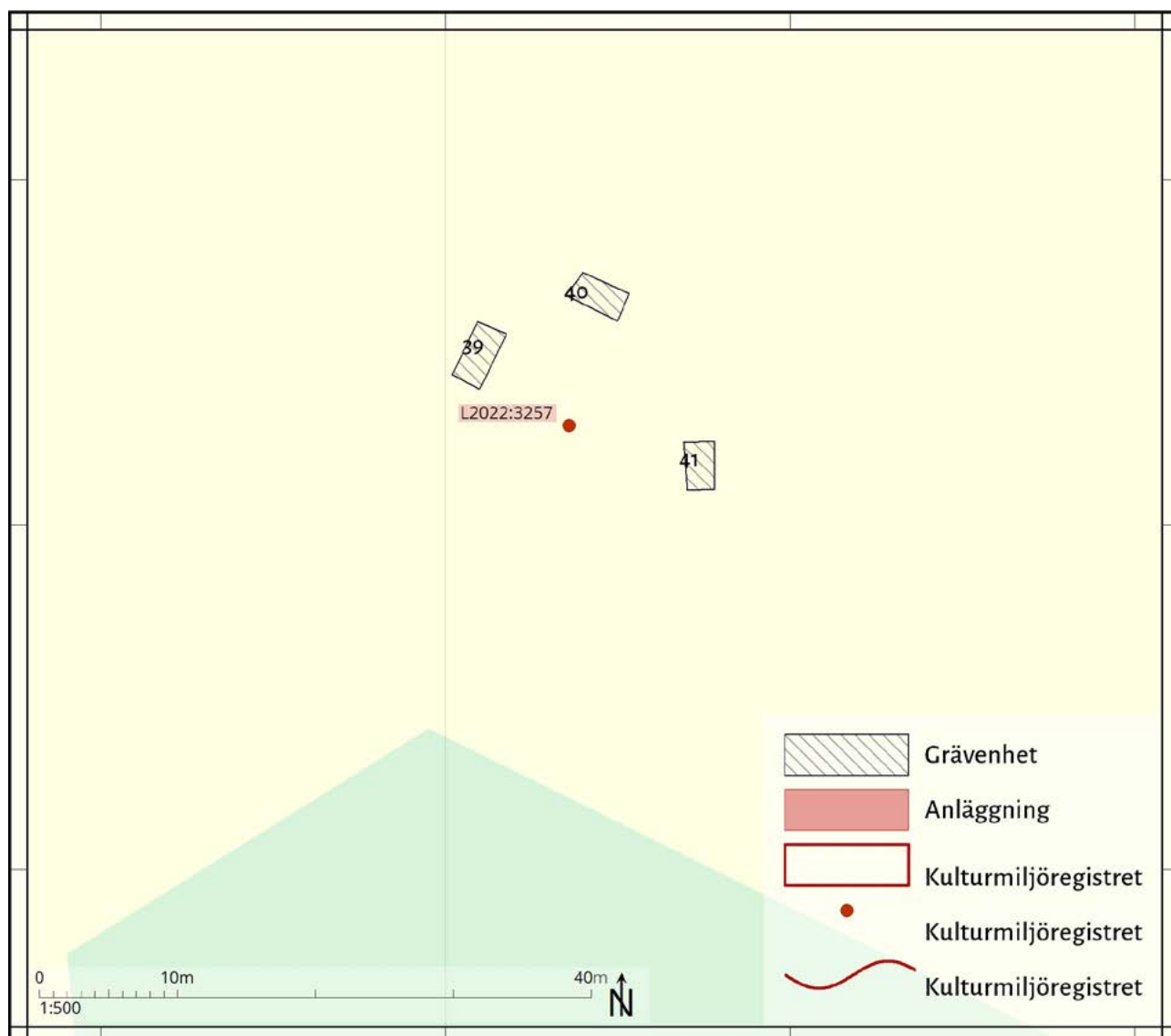

Illustration 10. Schakt 39-41 vid röjningsröset L2022:3257. Vid undersökning framkom inga anläggningar. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

L2022:3257 Röjningsröse

Röjningsröset L2022:3257 var 6 x 6 meter stort och 0,5 meter högt.

Schakt

Schakt 39-41 togs upp runt den åkerholme där röjningsröset L2022:3257 var beläget, i undersökningsområdets nordvästra del, illustration 9 och 10. Schakten var ungefär 4 x 2 meter stora. La-

gerföljden utgjordes av 0-0,3 meter humös sandig silt följt av en opåverkad ljusare sandig silt.

Anläggningar

Inga anläggningar framkom.

Fynd

I schakt 39-41 framkom glas, rödgods, yngre rödgods, flintgods och koks, bilaga 7. Metalldetektorn gav utslag men inga fynd gjordes.

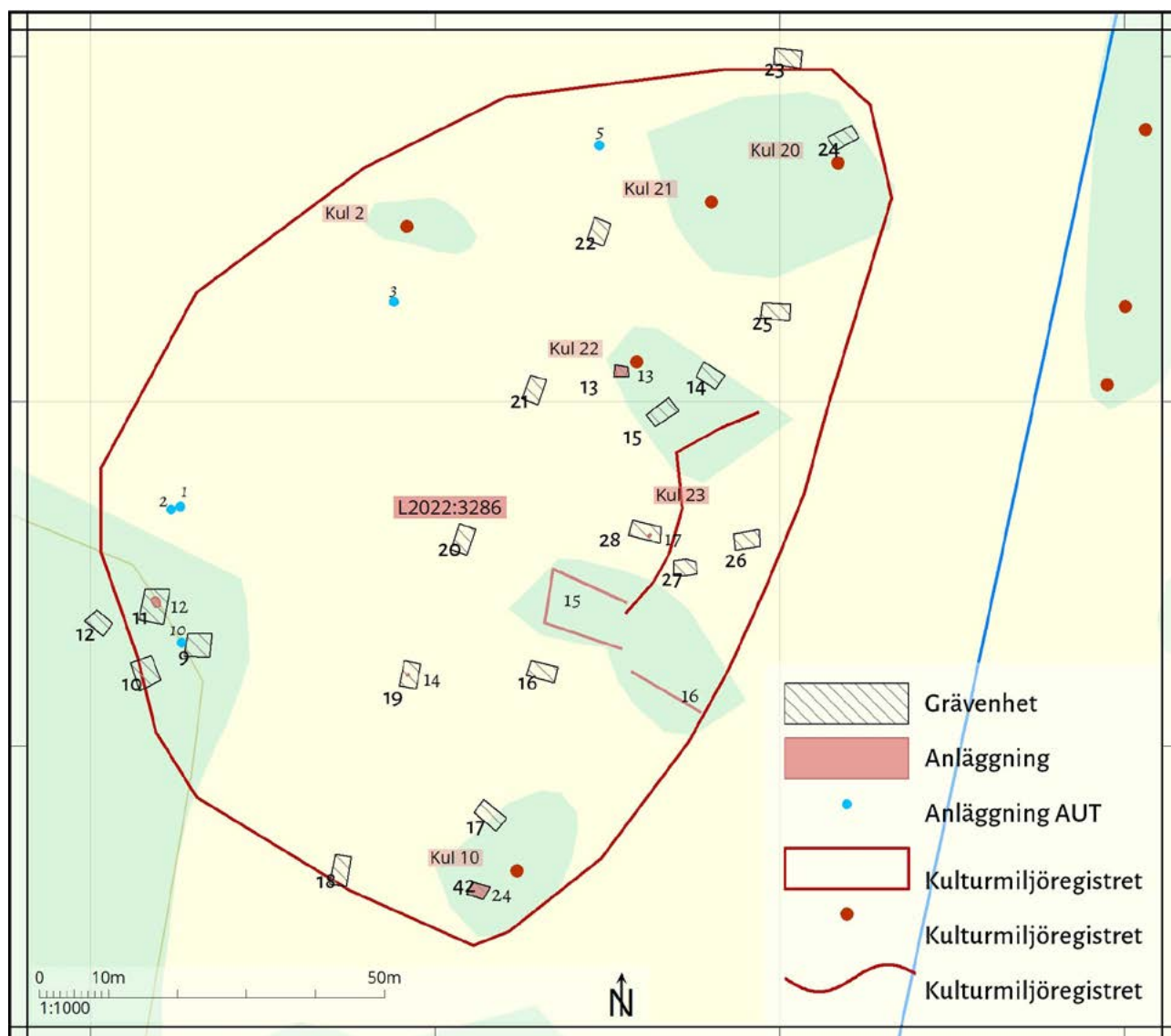

Illustration 11. Schakt 9-28 och 42 inom L2022:3286 samt anläggning 12-17 och 24. Även anläggning 1-3, 5 och 10 från den arkeologiska utredningen redovisas på kartan. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

L2022:3286 By-/gårdstomt

Gårdstomten är belägen på en utlöpare från moränåsen i sydväst. Under utredningen framkom fem röjningsrösen inom gårdstomten, vilka gavs intern numrering. Under förundersökningen behölls denna numrering, och de undersöktes som KUL 10 och KUL 22. Inom gårdstomten visade markkemianalysen förhöjda fosfat- och MS-värden vid vissa provpunkter. Vid provpunkt 30 och 38 noterades fosfat- och MS-värde på över 80, tagna vid röjningsröse KUL 22 respektive röjningsröse KUL 10. Vid provpunkt 30 noteras det högsta fosfatvärdet samt ett av de högre MS-värdena. Även punkterna 31 och 39 uppvisar tydligt förhöjda värden, se *illustration 9 och 36*.

Schakt

Vid by-/gårdstomten L2022:3286 togs 21 schakt upp, *Illustration 11*. Inom gårdstomten utgjordes lagren generellt av humös sand följt av en rödaktig sand eller silt, och under ploglagret framkom ofta en mindre mängd sten. De upptagna schakten hade ett djup av 0,2-0,5 meter, *illustration 12 och bilaga 1*.

Schakt 9-12 togs upp inom gårdstomtens västra del, i anslutning till utredningens anläggning 10, en hård, *illustration 13*. Lagren bestod av en humös sand som var 0,15-0,25 meter djup följt av sand som ställvis var grusig. I schakt 11 framkom anläggning 12.

Schakt 13 var 2 x 1,5 meter stort och togs upp i röjningsröset KUL 22, *illustration 14*. Röset var

Illustration 12. Schakt 17 med representativ lagerföljd och undergrund för de schakt som togs upp i åkermarken runt L2022:3286. Humörs sand 0,3 meter djupt, därefter rödaktig siltig sand med enstaka sten i botten. I bakgrunden syns den södra delen av röjningsröset KUL 10, vilken kom att undersökas. Foto mot sydväst.

Illustration 13. Stig och grävmaskinisten August tar fram schakt 12 inom gårdstomtens sydvästra del. I bakgrunden ett stycke ut på åkern syns KUL 10 (röjningsröse) längst till höger, och anläggning 15, tolkad som rester av en husgrund där röjningssten från senare tid lagts upp mot och över grunden, till vänster. Foto mot öst.

Illustration 14. Olofövervakar arbetet med att ta upp schakt 13 inom röjningsröset KUL 22. Foto mot norr.

Illustration 15. KUL 10 var ett stort odlingsröse, cirka 20 x 5 meter stort och 1,5 meter högt. Schakt 42 togs upp i den sydvästra delen av röset. Foto mot nordväst.

Illustration 16. Anläggning 12, en grop, med flera stenar i fyllningen. I groppen framkom yngre rödgods med datering till 18-1900 tal. Foto mot sydväst.

Illustration 17. Anläggning 13 under röjningsröset KUL 22. Anläggningen bestod av en tätt lagda stenar som bildar en flat yta. Foto mot öst.

drygt 0,5 meter högt över markytan i den västra delen, och schaktet grävdes ned till 0,2 meter ovanför markytan. Fyllningen bestod av röjningssten med luftfickor och löst packad jord mellan stenarna. I fyllningen framkom taktegel, glas och metallföremål samt sotiga tegelstenar. Röjningsstenen var liten nog att kunna flyttas utan moderna maskiner. I botten av schaktet framkom en stenläggning, anläggning 13.

Schakt 14-28 togs upp centralt och inom östra delen av gårdstomten. Lagren bestod av en humös sand, ibland med något siltinslag, ned till 0,25-0,35 meters djup, därunder kom sand eller sandig silt. Undantagen utgjordes av schakt 23, längst i norr, där jordarten var lera, och schakt 28, centralt inom gårdstomten. I det senare framkom mycket sten, vilket tolkades som ett moränparti, samt anläggning 17. Schakt 24 avbröts på grund av stora mängder markfast sten.

Schakt 42 var 2,5 x 2 meter stort och togs upp i röjningsröset KUL 10, *illustration 15*. Röset var drygt 1,2 meter högt över markytan i den södra delen, och schaktet grävdes ned till markytan. Lagerföljden utgjordes av stenar med ett humöst jordlager, 0,4 meter tjockt, och där över löst liggande stenar utan jordfyllning, 0,8 meter tjockt. I botten av röset var stenarna mindre, 0,1-0,3 meter i diameter. I de övre delarna låg stenar som var påtagligt stora och förmodligen ditlagda i sen tid. Markytan bestod av sandig silt med inslag av kolbitar, anläggning 24.

Anläggningar

Sju anläggningar registrerades vid förundersökningen av L 2022:3286. Dessa utgjordes av två härdar, två husgrunder, ett svedjelager, en grop och en hägnad. Anläggningar under mark framkom direkt under plogdjup i respektive schakt.

Anläggning 12 framkom i schakt 11 och var en 1,6 x 1,4 meter stor grop med fyllning av humös sand och stenar upp till 0,3 meter i diameter, *illustration 11 och 16*. Stenarna låg nedkasade eller nedslängda i gropen. I anläggningens södra del var en stor sten alternativt berg vid 0,13 meters djup, i övrigt var gropen 0,3 meter djup. Makro- och markkemiprov togs i anläggningen, inget kol noterades.

Illustration 18. Anläggning 14, en hård som framkom i schakt 19 inom gårdstomtens södra del. Anläggningen har tolkats som en hård. Foto mot väst.

Anläggning 13 framkom i schakt 13 som togs upp genom röjningsröset KUL 22, *illustration 11 och 17*. Anläggning 13 utgjordes av en plan yta av flata stenar. Den del av stenläggningen som togs fram var 1,7 x 1,4 meter stor. Mellan stenarna, som låg med den plana ytan upp, var en fyllning av humös sand. Värt att notera här är att trots att det framkommit fynd av tegel och glas vid framrensningen av stenpackningen så fanns inget recent material i springorna mellan stenarna. Makrofossilprov togs under stenpackningen, inget kol noterades.

Anläggning 14, som framkom i schakt 19, utgjordes av en hård, 0,4 meter i diameter, med en fyllning av humös sand ned till ett djup av 0,1 meter och med en skålad botten, *illustration 11 och 18*. Hården hade kolbitar längs kanter och botten, och tre drygt decimeterstora stenar i östra delen. Vid framtagning av profil framkom även stenar i norr. Markkemi- och kolprov togs ur fyllningen.

Anläggning 15, en husgrund, framkom inom den östra delen av området för by-/gårdstomten L2022:3286, *illustration 11 och 19*. Den var 12 x 8 meter stor och relativt rektangulär samt intill 0,9 meter hög. Långsidornas bredd varierade mellan 0,5-1,5 meter, troligen på grund av att röjningssten lagts på i senare tid. Vid kortsidan i sydost fanns ingen sten. Vidare fanns en tendens till rumsindelning strax öster om mitten. Husgrunden mättes in schematiskt med ett mittenmått för de tre sidorna med sten.

Anläggning 16 utgjordes av en stengärdesgård som ansluter till anläggning 15, *illustration 11 och*

Illustration 19. Anläggning 15, en husgrund. Anläggningen utgörs av två rader med sten, där den ursprungliga grunden är överlagrad av odlingssten. I väst finns endast en rad med sten, och i öst är kortsidan helt öppen. Möjligen finns en tendens till rumsindelning i bildens mitt, även denna dock överlagrad av senare tiders upplagda stenar. Foto mot nordväst.

Illustration 20. Anläggning 16 var en stengärdesgård, vilken avgränsar dagens odlingsmark från impedimentet som utgjort den centrala delen inom gårdstomten. Stig mäter in hägnadens västra ände, där den ansluter till husgrunden anläggning 15. Foto mot nordväst.

Illustration 21. Anläggning 17 i schakt 28. Enheten banades inte djupare än 0,2 meter på grund av anläggningen, en hård, belägen vid linjalen. Marken var ovanligt stening för att vara i detta parti av gårdstomten. Foto mot öst.

Illustration 22. Arbetsbild från framtagning av profil genom röjningsröset KUL 10 i schakt 42. I fyllningen fanns bland annat buteljglas och rödgods. Foto mot nordost.

Illustration 23. Schakt 42 upptaget genom röjningsröset KUL 10. I botten under den upplagda stenen framkom ett brandlager, anläggning 24, med kol och förkolnade sädeskorn. Foto mot nordost.

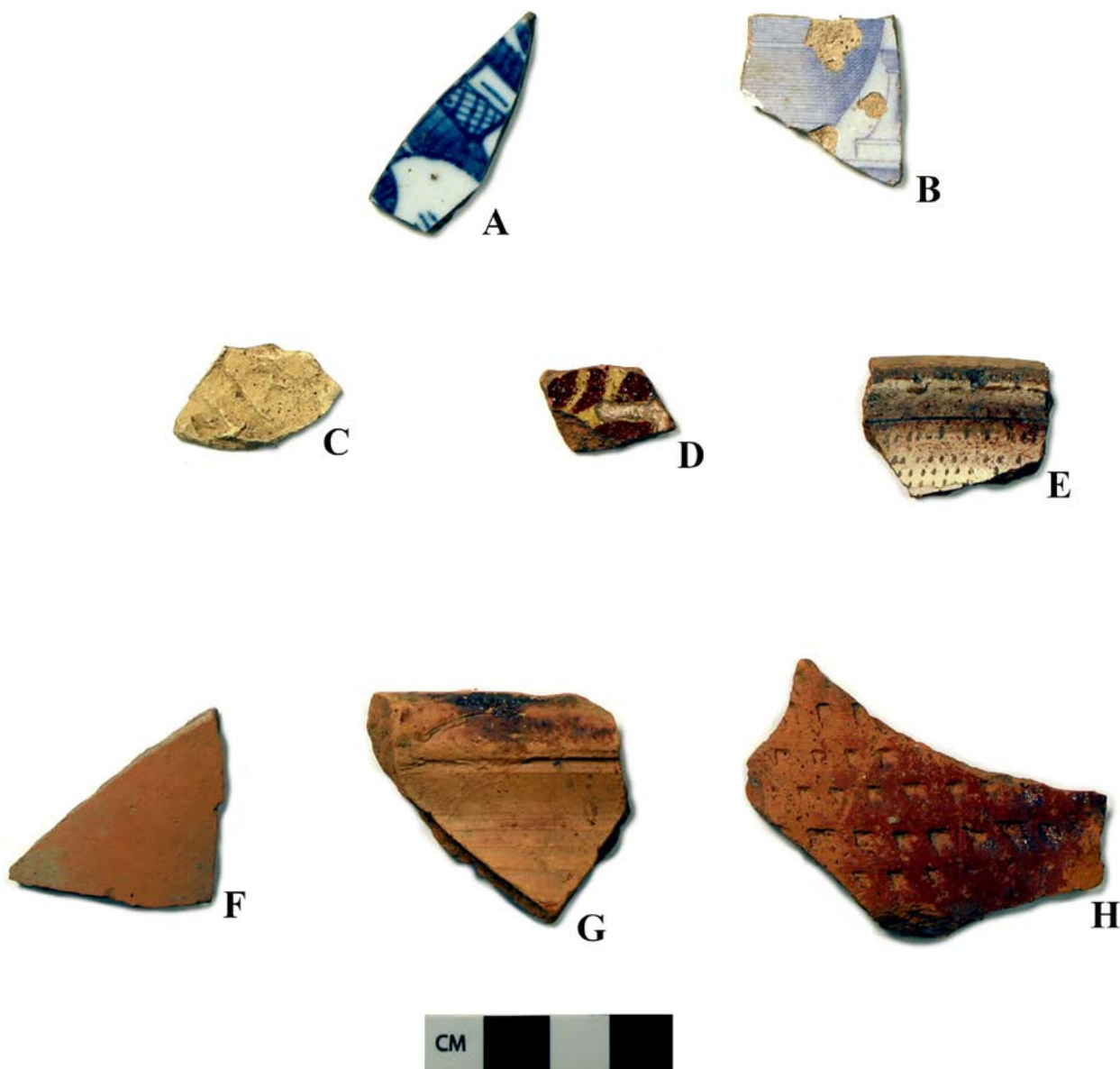

Illustration 24. Ett urval fynd av keramiskt material från förundersökningen: A och B flintgods, fynd nr 48 respektive 7; C fajans, fynd nr 8; D, E och H yngre glaserat rödgods, fynd nr 40, 5 respektive 41, samtliga från L2022:3286. G yngre glaserat rödgods fynd nr 70, från L2022:3290. F lergods, fynd nr 85, framkom i schakt 40 inom förundersökningsområde 2. Foto KKS

20. Den var 12 meter lång och 1,5-2 meter bred samt 0,3 meter hög., och var orienterad nordöst till sydväst. Även på hägnaden fanns block och sten som troligtvis blivit ditlagda i senare tid.

Anläggning 17, en härd, framkom i schakt 28 som togs upp i anslutning till terrasskanten, KUL 23, *illustration 11 och 21*. Härden hade en rund form i plan, och var 0,45 x 0,3 meter stor och 0,2 meter djup. Fyllningen utgjordes i ytan av kol-färgad sand och något kol. Tre drygt decimeter-stora stenar framkom i den östra delen och vid dessa stenar fanns kolbitar. Härden undersöktes inte. Kolprov togs ur fyllningen.

Anläggning 24 utgjordes av ett svedjelager

som framkom direkt under röjningsstenen i KUL 10, *illustration 11, 22 och 23*. Lagret bestod av en sandig silt med relativt mycket kolbitar. Inga fynd framkom. Makrofossilprov och kolprov togs ur lagret.

Fynd

Inom ytan för gårdstomten L2022:3286 framkom fynd av 1700- och 1800-talskaraktär. Spritt över ytan fanns porslin, rödgods, *illustration 24*, brända och obrända ben, glas, kritpipsskaft, järnföremål och tegel, bilaga 3. I ett schakt framkom fajans.

Schakt 15, 21, 22 och 25 innehöll flest fynd,

Illustration 25. Fingerborgar och syring från Spirhults gård, från vänster fynd nr 55, 50, 51, 52, 53 och 54. Fynd nr 55 är inte konserverad varför den ser matt ut i förhållande till de konserverade. Fynd nr 54 är en syring. Foto Paula Molander, Kulturlandskapet.

mellan 14 och 53 stycken. Dessa schakt är belägna runt röjningsröse KUL 22. I övriga schakt framkom endast ett fåtal fynd.

Fyndet av fajans framkom i schakt 15, och skaftdelar från kritpipor i schakt 15, 21 och 22. Bränt och obränt ben framkom i schakt 15, 21, 22 och 23 samt i anläggning 12, den senare inom lämningen sydvästra del. Järnföremål (spikar samt en ring) framkom i schakt 15, 21, 25 och 26. Tegel samlades endast i undantagsfall in men förekom i någon form i de flesta schakt.

Inom schakt 42 framkom anläggning 24, ett svedjelager. I detta lager framkom fynd av 22 sä-

deskorn varav tio kunde identifieras till nakenkorn.

Vid utredningen användes metalldetektor för att identifiera ytan för Spirhults gård. Metallfynden har analyserats inom ramen för förundersökningen. Totalt 96 metallfynd framkom vid utredningen; av dessa framkom 47 metallfynd inom ytan för L2022:3286. Dessa utgjordes av 17 knappar varav tre bedöms som äldre än 1800-tal, tio mynt varav tre med säkerhet kan dateras till 1600-tal, fem fingerborgar, *illustration 25*, samt 13 övriga metallfynd, varav ett bokspänne vilket troligen kan dateras till 1700-tal. Fingerborgarna är svåra att datera.

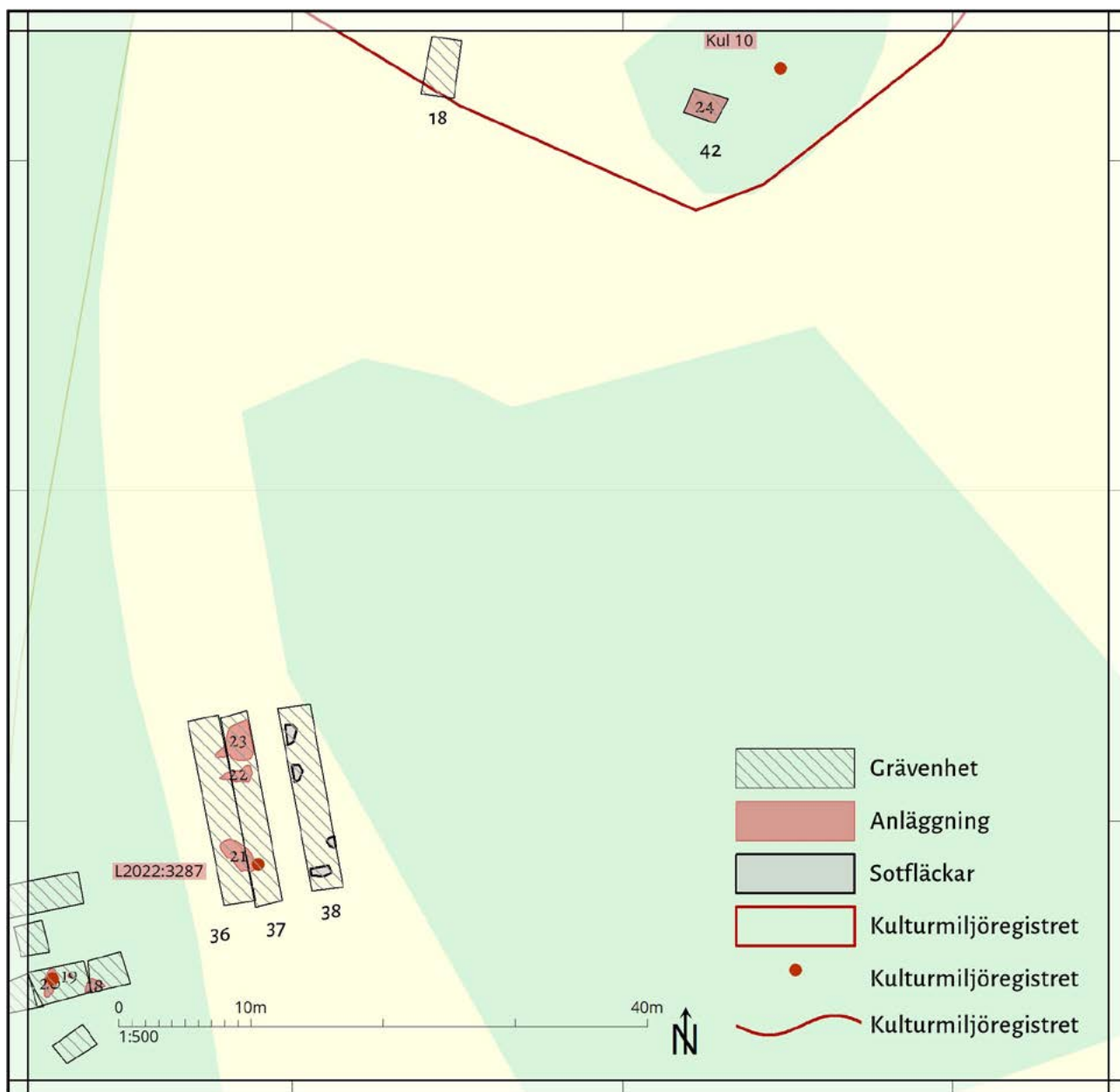

Illustration 26. Schakt 36-38 inom L2022:3287 samt anläggning 21-23. Även anläggning 24 och schakt 42 samt KUL 10 redovisas på kartan då det finns intressanta likheter mellan dessa anläggningar. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

L2022:3287 Fossil åker

L2022:3287 framkom i åkern öster om skogsmarken, och registrerades som hård vid utredningen. Markkeminanalysen visade på svagt förhöjt fosfat- och MS-värde i detta parti, illustration 9.

Schakt

Schakt 36-38 togs upp vid L2022:3287, med schakt 36 och 37 bredvid varandra så att de bildade en sammanhängande yta, illustration 26.

Matjordslagret i schakten var 0,25-0,35 meter djupt, under detta fanns sandig silt. I schakt 38 framkom ett större block, annars var det få stenar

i schakten. I detta schakt framkom även grunda sotfärgade fläckar vilka inte registrerades som anläggningar. Totalt registrerades tre anläggningar.

Anläggningar

I schakt 36 och 37 undersöktes anläggning 21, ett svedjelager som tidigare tolkats som en hård, samt ytterligare två delar av svedjelager, anläggning 22 och 23, illustration 27. Förundersökningen visade att L2022:3287 var en mindre del av anläggning 21.

Anläggning 21 bestod av ett avlångt svedjelager, 3 x 1,5 meter stort och 0,10 meter djupt. Fyll-

Illustration 27. Schakt 36-37 inom L2022:3287 samt anläggning 21-23. Olof mäter in anläggning 23, makroprovet står vid anläggning 21 i borte änden av schaktet. Foto mot söder.

ningen utgjordes av kolfärgad siltig sand med någon småsten. I lagret fanns förhållandevis få kolbitar. Ploglagret ovanför var delvis nedplöjt i anläggningen. Möjligtvis bestod anläggning 21 av två händelser då den innehöll mer kol och var som djupast i södra delen. Makrofossilprov och kolprov togs ur fyllningen.

Anläggning 22 bestod också av ett svedjela-
ger, 2,5 x 0,9 meter stort och 0,08 meter djupt. Fyllningen utgjordes av sotfärgad siltig grusig sand med kol. Anläggningen hade en flammig och ojämn övergång till underliggande siltlager. Kolprov togs ur fyllningen.

Även anläggning 23 utgjordes av ett svedjela-
ger, 3 x 3 meter stort och 0,1 meter djupt. Den gick delvis in i östra schaktkanten och de grunda

sotfärgningarna i schakt 38 kan vara en del av detta lager. Fyllningen bestod av sotfärgad siltig grusig sand med kol. Den hade en flammig ojämn övergång till underliggande siltlager. Makrofossilprov och kolprov togs ur fyllningen.

Även utanför de registrerade lagren framkom mindre partier av sot- och kolpåverkad jord, främst i schakt 38.

I alla tre schakten fanns rikligt med järnan-
rikningar.

Fynd

I schakt 36 och 37 var få fynd. I schakt 38 framkom glas och tegel. Anläggningarna var fyndtomma så när som på ett bränt ben i anläggning 23.

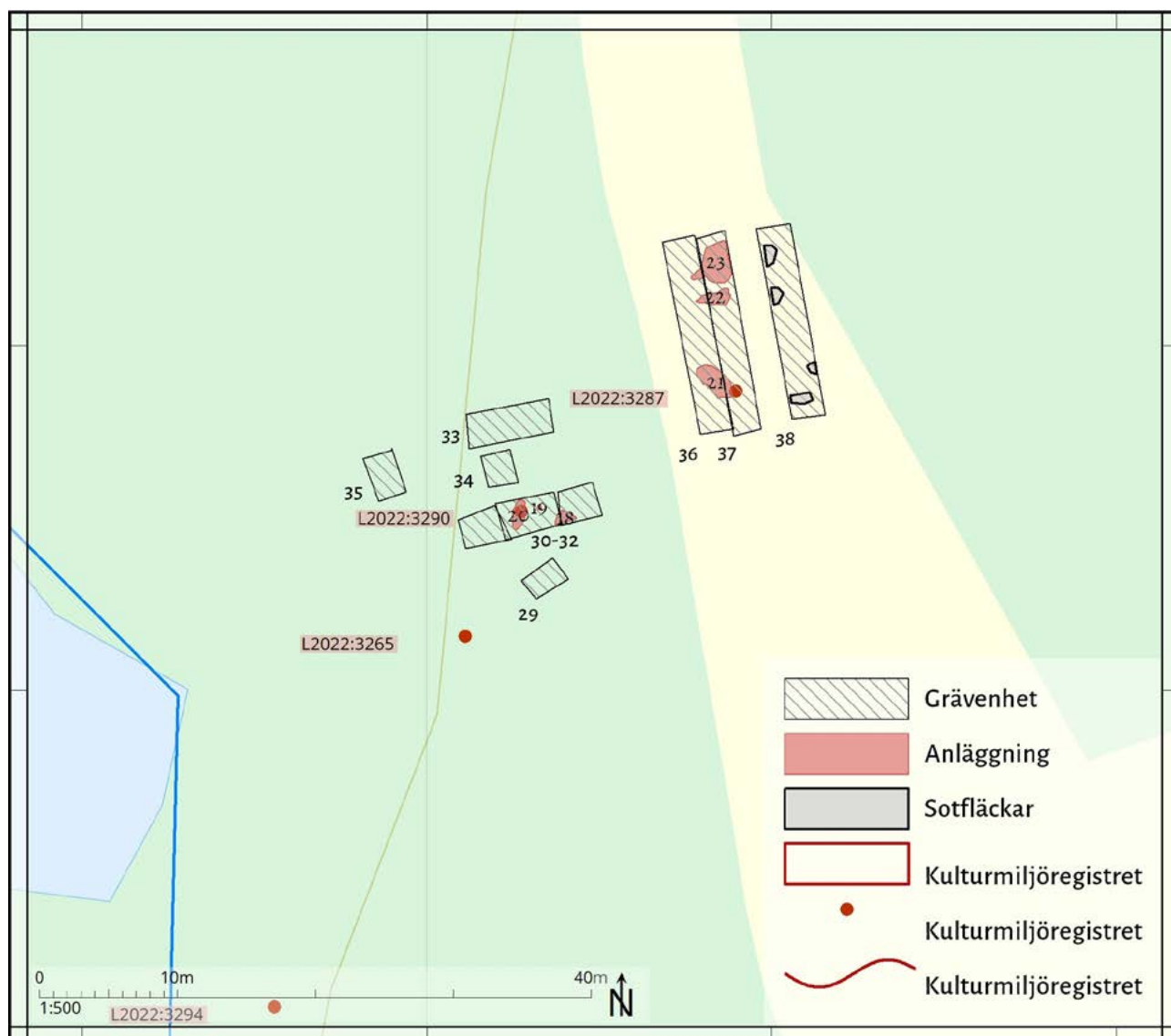

Illustration 28. Schakt 29-35 inom L2022:3287 samt anläggning 18-20. Lämning L2022:3265, ett röjningsröse, indikerar att marken kan ha varit uppodlad eller ivarjefall röjd i detta parti. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

L2022:3290 Fyndplats

Området för L2022:3290 låg där åkermarken övergick till den högre belägna skogsmarken, direkt väster om ett dike som skiljde åker och skogsmark. Noterbart är dock att ett röjningsröse ligger i direkt anslutning, vilket kan indikera att marken tidigare varit uppodlad. Efter utredning bedömdes fornlämningen som en blästbrukslämning. Markkemianalysen visade svagt förhöjt MS-värde men lågt fosfatvärde, *illustration 9*.

Schakt

Vid L2022:3290 togs schakt 29-35 upp, *illustration 9 och 28*. Schakt 29 hade i den övre delen ett humöst siltlager vilket övergick i opåverkad silt. En

notering om kol invid några större stenar gjordes, men ingen anläggning registrerades. Schakt 30-32 bildade en sammanhängande yta kring L2022:3290, *illustration 29*. Lagerföljden bestod i alla schakt utom schakt 35 av 0,2-0,3 meter humös silt, följt av siltig lera. I schakt 35 fanns ett stenigt sandigt lager under ett decimetertjockt förnaskikt. I schakt 30-32 fanns vid 0,2-0,25 meters djup ett skivigt cementliknande siltlager med järnutfällning. I södra delen av schakt 30-32 var ljus silt. Enstaka kolbitar framträdde i de flesta schakt runt L2022:3290. Totalt framkom tre anläggningar.

Anläggningar

I schakt 31 framkom två sot- och kolkoncentra-

Illustration 29. Schakten vid L2022:3290. Olof mäter in anläggning 20 i de sammanslagna schakten 30, 31 och 32. Närmast i bild är schakt 34 och 33. Bakom grävmaskinen ligger schakt 35. Foto mot sydväst.

Illustration 30. Fyndplatsen för bottenskållan och järnslag, anläggning 20. Runt slaggen var marken tydligt påverkad, så att den bildade ett närmast cementliknande skikt på cirka 0,05 meters tjocklek. Foto mot nordväst.

tioner, anläggning 18 och 19 samt den tidigare registrerade L2022:3290 vid förundersökningen benämnd anläggning 20.

Anläggning 18 var 1,6 x 0,8 meter med en ore-gelbunden form i plan, och gick in i schaktkant. Makro- och kolprov togs ur fyllningen i ytan, men anläggningen undersöktes ej.

Anläggning 19 var rund i plan, 0,4 x 0,25 meter och hade en fyllning av sotfärgad silt med enstaka kolbitar.

Anläggning 20 var den som vid utredningen bedömdes som en blästbrukslämning mot bakgrund av fynd av slaggsålla och bränd lera. På platsen fanns flera mindre bitar järnslag samt en slaggsålla. Runt slaggsållan var marken tydligt påverkad så att ett närmast cementlik-

nande skikt bildats i silten, *illustration 30*. I området fanns rikligt med järnutfällningar. Inga fynd av bränd lera gjordes i anläggningen. Prov för makrofossilanalys togs intill och sydväst om slaggsållan.

Fynd

Inom schakt 29-35 framkom måttligt med fynd, totalt 26 stycken. De som kunde dateras hör tro-ligen till 1800-talet även om 1700-tal inte kan uteslutas, *bilaga 5*. Keramiskt material framkom i samtliga schakt, i form av rödgods och flint-gods. Järnföremål framkom i schakt 29, 30 och 31, glas i schakt 30 och 31. Bränd lera framkom enbart inom schakt 31. Tegel framkom inom schakt 29, 30, 33 och 34.

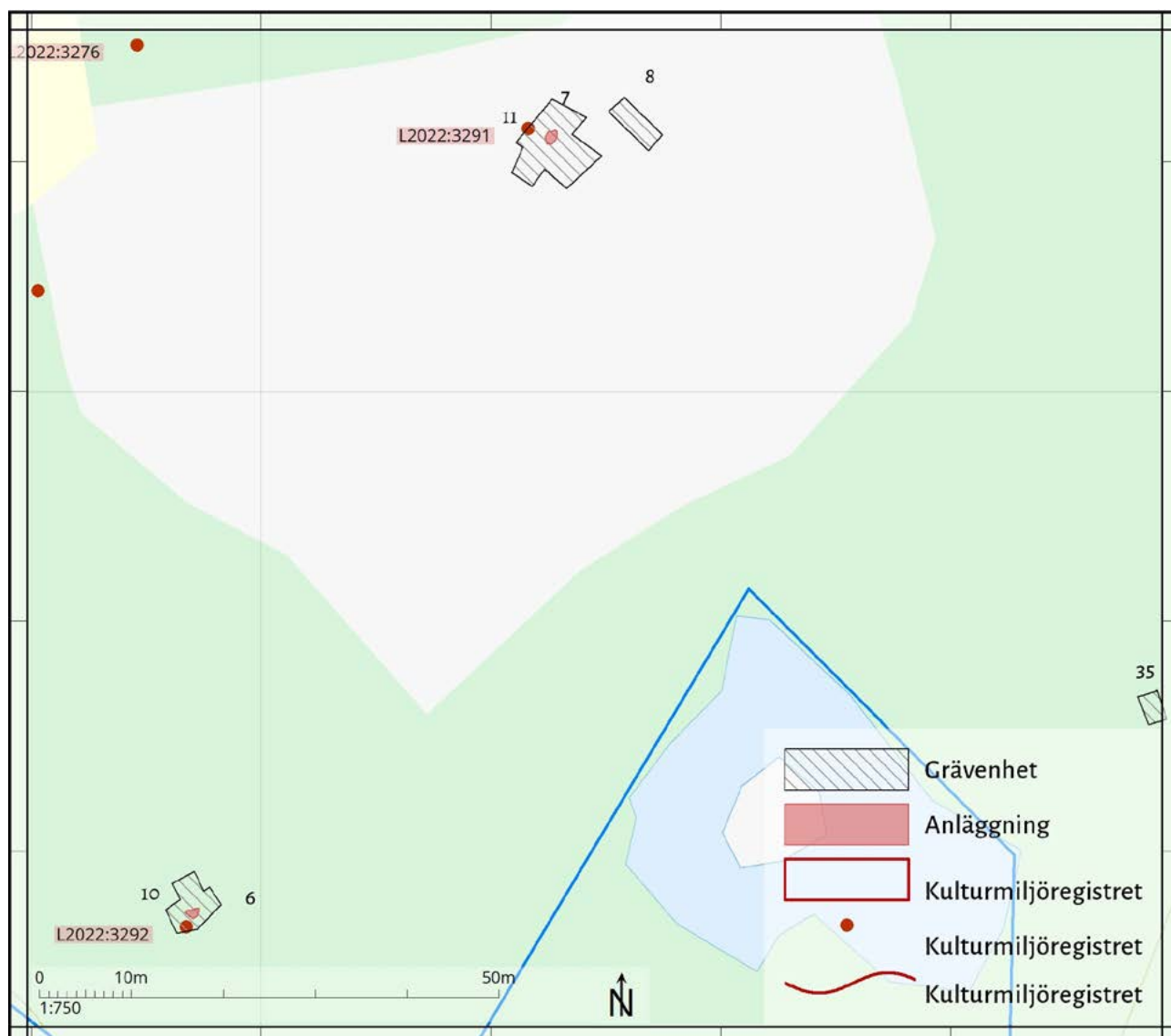

Illustration 31. Schakt 6 vid L2022:3292 och 7-8 vid L2022:3291. Till höger syns schakt 35, till vänster två av röjningsrösen i skogsbrynet ut mot åkermarken i väster. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

L2022:3291 Härd

L2022:3291 registrerades som härd vid utredningen, och var belägen i ett skogigt moränparti. Markkemianalysen visade svagt förhöjt MS-värde men lågt fosfatvärde, illustration 9.

Schakt

Två schakt togs upp vid L2022:3291. Schakt 7 var 9 x 8 meter stort och lades över L2022:3291, illustration 9, 31 och 32. Schakt 8 togs upp öster om, och var 7 x 2 meter stort. Lagerföljden var i båda schakten 0,15 meter förna följt av stenig grusig sand.

Anläggningar

Vid förundersökningen fick härden L2022:3291

benämningen anläggning 11. Anläggningen delundersöktes vid utredningen. Då beskrevs den som en 1,5 x 1,2 meter stor och 0,2 meter djup härd, med fyllning av mörkbrun sand med mycket skärvsten av kvarts och kvartsit. I botten fanns ett tydligt lager med kol.

Vid förundersökningen bedömdes den kvarvarande anläggningen vara 1,2 x 1 meter stor med ett djup av 0,10 meter, illustration 33. Den bestod av en fyllning av mörkbrun sand med skärvsten, huvudsakligen av kvarts och kvartsit, samt enstaka kolbitar. Två markkemiprover togs ur fyllningen för sedvanliga kemiska analyser men också för att studera eventuella likheter med prov från L2022:3290. Inga nya kolprov togs då ett sådant togs vid delundersökningen i sam-

Illustration 32. Översikt av skogpartiet runt L2022:3291. Stig står vid anläggning 11. Foto mot nordost.

Illustration 33. Anläggning 11 framrensad. Den daterades till mesolitikum och är därmed den äldsta anläggningen som framkom inom förundersökningsområdet. Foto mot nordost.

band med utredning. Detta bedömdes vara taget i en bättre definierad kontext, än vad som gick att åstadkomma vid förundersökningen.

Fynd
Inga fynd framkom.

Illustration 34. Översikt av schakt 6 och skogpartiet runt L2022:3292. Anläggning 10 är precis framrensad och Olof förbereder inmätning. Anläggningen var belägen på toppen av moränåsen. I bakgrunden skymtar ekonomibyggnader vid Korstorp. Foto mot sydväst.

L2022:3292 Härd

L2022:3292 var belägen i ett område av skogsmorän. Markkémianalysen visade förhöjt fosfat- och MS-värde, *illustration 9*.

Schakt

Schakt 6 togs upp över L2022:3292, en härd. Schaktet var 5,5 x 5 meter stort och bestod av 0,1 meter förna, därunder stenig grusig sand, *illustration 31*.

Anläggningar

Vid förundersökningen fick härden L2022:3292 benämningen anläggning 10. Den var 1,6 x 1,1

meter stor, oregelbunden i plan och 0,12 meter djup, *illustration 34*. Den hade en fyllning av mörkbrun humös sand med enstaka brända stenar och några kolbitar. Botten var skålad men något oregelbunden, närmast flammig. Inga nya kolprov togs då ett sådant togs i samband med utredning.

Fynd

Fynd av glasbitar framkom i schaktet, samt tegel och glaserat rödgods vid framrensning av anläggning 10.

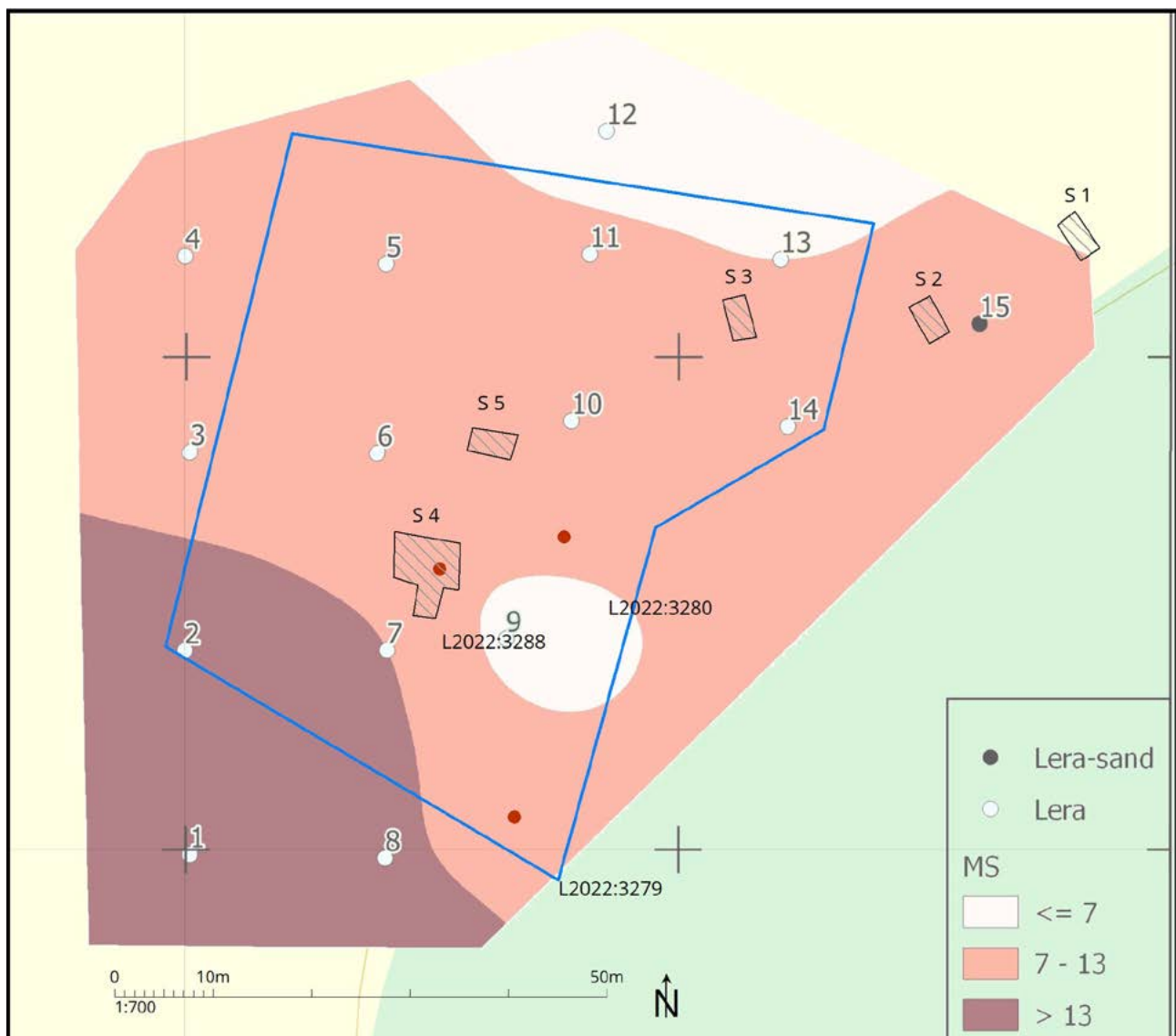

Illustration 35. Område 1 med provpunkter för den inledande markkemiprovtagningen. På kartan har även registrerade lämningar och schakt markerats. Bakgrunden illustrerar fördelningen av MS-värde över ytan, vilka troligen främst återspeglar naturlig variation. observera skillnaden i skala på MS-värde mot område 2. Se även illustration 6. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Del 3 Analysresultat

Vedlab, Falun, har utfört vedartsanalys. Miljöarkeologiska laboratoriet i Umeå (MAL) har utfört markkemiska analyser, makrofossilanalyser och pollenanalys. CEDAD, Italien, har utfört ¹⁴C-analys.

Analysrapporterna finns att ladda ner från KMR, samt på Kulturlandskapets hemsida. Insamlade prover redovisas i *bilaga 8*. Tabell 2 är en sammanställning av analyserade prover och vilka anläggningar som analyserats. Tabell 3 visar resultatet av de biologiska och kemiska analyserna och tabell 4 redovisar resultatet av dateringar och vedartsbestämningar.

Tabell 2. Analyserade anläggningar

Prov nr	Anl nr	Lämning nr	FU yta	Anl typ	Bild sid
2	2	L2022:3280	1	Grop	15
4	4	L2022:3280	1	Härd	16
7*	11	L2022:3291	2	Härd	35
8*	10**	L2022:3292	2	Härd	37
12	24	L2022:3286	2	Lager under röjningsröse	26
24	18	L2022:3290	2	Sot- kolkonc	32
25	21	L2022:3287	2	Härd/Lager, från svedja och odling	30
28	23	L2022:3287	2	Lager, från svedja och odling	30

* Prov från utredning p nr 22021

** Anläggningen 9 vid utredning p nr 22021

Markkemisk analys

En inledande markkemisk provtagning genomfördes den 28-29 mars 2023. Den omfattade 15 prover inom område 1 och 83 inom område 2. Proverna analyserades utifrån organisk fosfat-halt (CitP) och magnetisk susceptibilitet (MS).

Område 1

Inom område 1 var genomsnittsvärdet för CitP 69, och 11 för MS, med en variation på 38-109 CitP respektive 4-26 MS. MAL tolkar detta som normala till låga värden som inte indikerar någon tydlig mänsklig påverkan, *illustration 6 och 35*.

De analyserade anläggningsproverna från

L2022:3288 kommer samtliga från anläggning 4, *tabell 2 och 3*. De analyserades även avseende förhållandet mellan organisk och oorganisk fosfat (Pkvot) samt organisk halt (LOI). Proverna från anläggning 4 har ett medelvärde för CitP på 22 och 7 för MS. Pkvot och LOI har ett medelvärde på 4,9 respektive 6,2.

Resultaten innebär att anläggningen inte har någon tydligt avvikande markkemisk profil från det omliggande landskapet. Det låga fosfatinnehållet tyder på att anläggningen inte varit använd för matlagning. Därutöver är det svårt att uttala sig om funktion. De relativt höga resultaten för Pkvot och LOI antyder att fyllningen innehåller en humös och gödslad jord. Detta tyder på att groparna tagits upp i odlingsmark och att fyllningen till del består av omgivande matjord.

Område 2

Inom område 2 var genomsnittsvärdet för CitP 65 och 37 för MS, med en variation på 6-379 CitP respektive 2-125 MS. MAL tolkar detta som normala värden för de respektive markslag som finns representerade, från grusig sand till lera. Det finns dock några värden som indikerar aktivitetspåverkan, *illustration 9 och 36*.

Inom L2022:3286, gårdstomt, uppvisar prov 29, 30, 38, 39 och 44 relativt höga fosfatvärden i förhållande till underlaget, vilket består av olika sandfraktioner. Prov 39 sticker ut med det högsta värdet av alla: 379. Relativt höga MS-värden återfinns i prov 30, 31, 38 och 40, där prov 30 och 38 har de högsta värdena med 85 respektive 95.

I anslutning till L2022:3287, fossil åker, och L2022:3290, fyndplats, uppvisar prov 53, och i viss mån prov 54, förhöjda fosfathalter, med 83 respektive 59 CitP. Prov 53 uppvisar även ett förhöjt MS-värde på 85.

Provpunkterna 87-89 och 97-98 runt L2022:3292 uppvisar höga MS-värden. Det är möjligt att resultaten är underlagsberoende men det kan inte uteslutas mänsklig påverkan. Fosfathalterna är runt medlevärdet för område 2.

Av anläggningsproverna inom område 2 är det endast de två svedjelagren inom L2022:3287, anläggning 21 och 23, som uppvisar förhöjda fosfatvärden med 97 respektive 91, *tabell 2 och 3*.

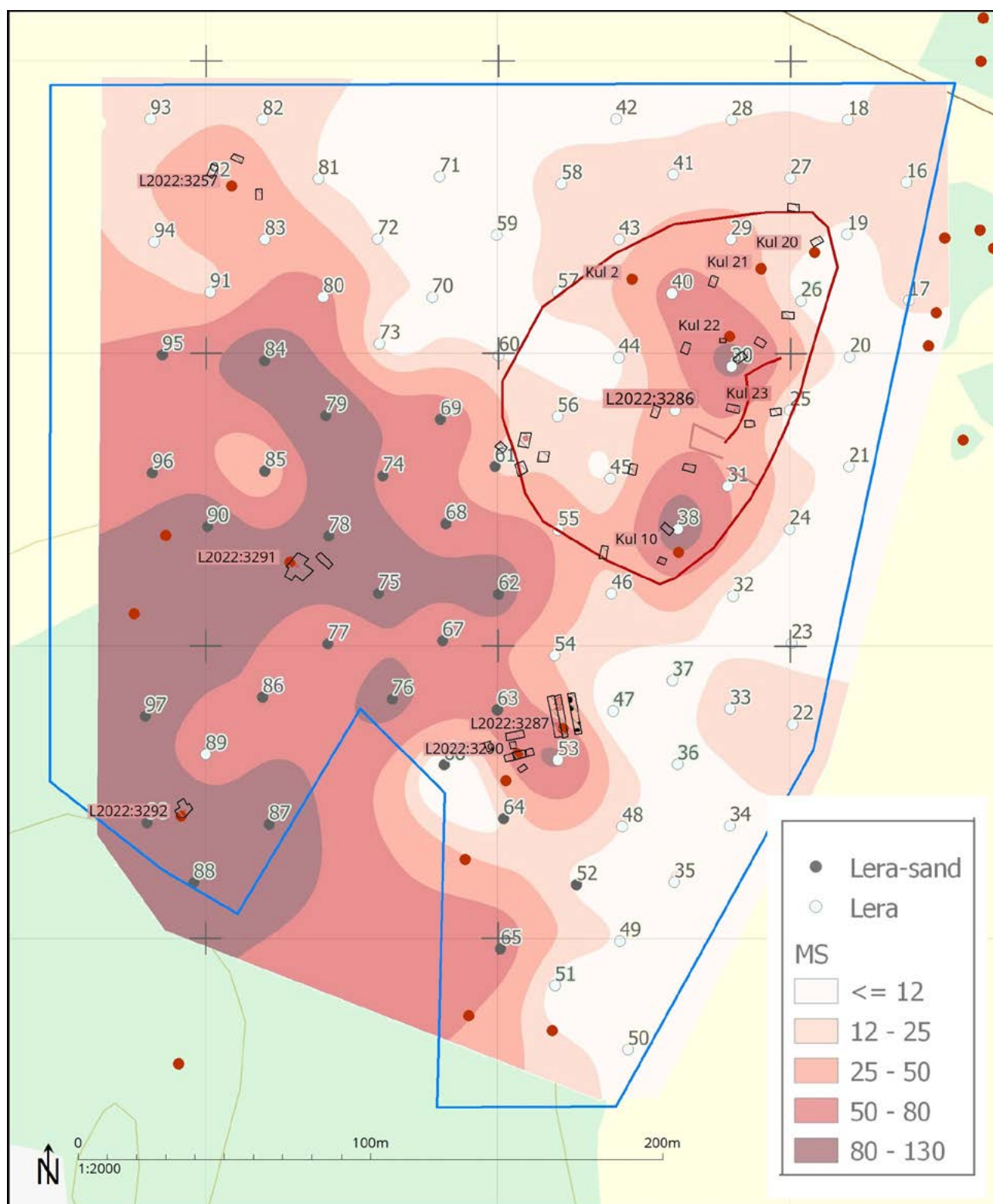

Illustration 36. Område 2 med provpunkter för den inledande markkemiprovtagningen. På kartan har även registrerade lämningar och schakt markerats. Bakgrunden illustrerar fördelningen av MS-värde över ytan, vilka troligen främst återspeglar naturlig variation. Observera skillanden i skal mot område 1. Undantagen är provpunkt 30 och 38 inom L2022:3286 respektive 53 inom L2022:3287, vilka avviker tydligt från normalfördelningen och visar på en mänsklig påverkan. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Det är en svagt högre fosfathalt än omgivande prov. MS-värdet på 4 är lägre än från omgivande markprover.

Inom L2022:3286 uppvisar anläggning 12,

grop, det omvända förhållandet med högre MS-värde men lägre fosfathalt än omgivande markprover, MS 57 och CitP 31. Förhållandet mellan organisk och oorganisk fosfat (P-kvot) visar att

Tabell 3. Markkemi, makrofossil och pollenresultat

Prov nr	Anl nr	Lämning nr	Naket korn	Säd, fragment	Säd pollen %	Barr-fragment	Skogs-pollen %	Odling / betes-indikerande makro	Odling / betes-indikerande pollen %	CitP	MS	Pkvot	LOI
3	4	L2022:3280	0	0	1,1	x	92,2	x	2,4	19	3	4,77	5,6
10	12	L2022:3286	0	0	-	0	-	0	-	31	53	4,08	2,8
13	24	L2022:3286	10	12	10,1	x	69,9	x	10,3	55	73	1,96	3,9
26	21	L2022:3287	0	0	-	x	-	0	-	97	4	3,52	7,5
29	23	L2022:3287	0	0	-	x	-	0	-	91	4	4,06	11

fyllningen delvis består av gödslad jord. Provet från svedjelagret under röjningsröset KUL 10 uppvisar svagt förhöjda fosfat- och MS-värden, 55 respektive 73, gentemot omgivande prover. Jämfört med proverna från liknande lager inom L2022:3287 är MS-värdet markant högre medan fosfatvärdet är tydligt lägre. En trolig förklaring till detta är att svedjelagret inom L2022:3287 har blivit uppblandat med omplöjd, och eroderad, gödslad odlingsjord medan marken under röjningsröset är intakt från svedjetillfället. Denna tolkning stöds också av den organiska halten i de respektive proverna, 2,8 % från KUL 10 medan de två proverna från L2022:3287 uppvisar halten 7,5 respektive 11%.⁸

Makrofossilanalys

Fem makrofossilprover analyserades. MAL bedömer att provmaterialet är fragmenterat, men trots det relativt välbevarat, tabell 3.

Område 1

L2022:3288, boplatsoområde

Prov 3 från anläggning 4, hård, hade en hög andel kol. Makrofossilinnehållet domineras av barrfragment från såväl tall som gran. I övrigt framkom ett frö från starr respektive fingerört och bergssyra.

Område 2

L2022:3286, gårdstomt

Prov 10 från anläggning 12, boplatsgrop, innehöll endast ett fåtal fragment av kol. Inga andra botaniska rester var bevarade i provet.

Prov 13 från anläggning 24, ett svedjelager

under röjningsröset KUL 10, bestod till hälften av kol. Det innehöll 10 sädeskorn av naket korn och ytterligare tolv oidentifierbara sädfragment. Makroinnehållet domineras av barrfragment av gran, med endast ett barr av tall. Svinmålla förekommer med 12 frön. I övrigt framkom ett frö vardera från starr, losta och skräppa.

L2022:3287, fossil åker

Prov 26 från anläggning 21, svedjelager, bestod till hälften av kol. Innehållet i övrigt bestod av 20 barrfragment från gran samt tre oidentifierbara frön.

Prov 29, från anläggning 23, svedjelager, hade en hög andel kol. I övrigt fanns endast 23 fragment från gran i provet.

Sammantaget visar provresultaten på ett odlingslandskap i direkt anslutning till skog.⁹

Pollenanalys

Ur två av makrofossilproverna, prov 3 respektive 13, togs material för pollenanalys. Proverna innehöll en sådan mängd pollen att analys var möjlig och ingen överrepresentation av tjockskaliga pollenkorn noterades, tabell 3.

Område 1

L2022:3288, boplatsoområde

Prov 3 från anläggning 4 visar på en trädvegetation av tall, björk, gran och al med en liten förekomst av hassel, även ljungpollen förekommer. Total andel skogspollen är 92,2 %. Sädespollen från korn och vete/havre framkom i mindre omfattning, 1,1 %. Odling- och betesindikerande växter förekommer med 2,4 %.

Sammantaget visar pollensammansättning-

⁸ Hristova m fl 2023

⁹ Hristova m fl 2023

Tabell 4. Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

Prov nr	Anl nr	Lämning nr	Yta	Vedart *	Cedad nr	BP-år	Δ13C (‰)	Datering 68,2%	Datering 95,4%	Median-värde
2	2	L2022:3280	1	<u>Björk</u>	LTL31994	353 ± 40	-26.6 ± 0.7	1475-1631 e Kr	1457-1637 e Kr	1553 e Kr
4	4	L2022:3280	1	<u>Tall</u>	LTL31995	51 ± 40	-25.3 ± 0.1	1697-1912 e Kr	1687-1925 e Kr	1834 e Kr
7**	11	L2022:3291	2	<u>Tall</u>	LTL31996	6524 ± 45	-26.6 ± 0.7	5534-5390 f Kr	5612-5376 f Kr	5488 f Kr
8**	10	L2022:3292	2	<u>Gran</u>	LTL31997	430 ± 40	-27.7 ± 0.2	1428-1487 e Kr	1415-1623 e Kr	1462 e Kr
12	24	L2022:3286	2	<u>Gran</u> och <u>tall</u>	LTL31998	428 ± 40	-22.4 ± 0.8	1429-1489 e Kr	1415-1625 e Kr	1464 e Kr
24	18	L2022:3290	2	<u>Gran</u> och <u>tall</u>	LTL31999	852 ± 40	-31.4 ± 0.8	1162-1256 e Kr	1047-1273 e Kr	1198 e Kr
25	21	L2022:3287	2	<u>Tall</u>	LTL32000	300 ± 40	-26.1 ± 0.8	1515-1648 e Kr	1480-1660 e Kr	1566 e Kr
28	23	L2022:3287	2	<u>Björk</u> och <u>gran</u>	LTL32001	304 ± 35	-29.0 ± 0.4	1516-1645 e Kr	1488-1656 e Kr	1564 e Kr

* Understruket =daterat material.

** Prov från utredning projekt 22021

OxCal v4.4.4 Bronk Ramsey (2021); r:5 Atmospheric data from Reimer et al (2020)

en på att odling och bete skett i anslutning till anläggningen, men troligen i mindre skala.

Område 2

L2022:3286, gårdstomt

Prov 13 från anläggning 24, under röjningsröset KUL 10, visar på en trädvegetation av björk, tall, al och gran med en liten förekomst av hassel, andelen ljungpollen är mycket låg. Total andel skogspollen är 69,9 %. Sädespollen förekommer rikligt, 10,1 %. Odlings- och betesindikerande växter förekommer med 10,3 %.

Sammantaget visar pollensammansättningen på ett välutvecklat odlingslandskap.¹⁰

Vedartsanalys

Totalt analyserades åtta prover avseende vedart, två av dessa var prover som insamlats i samband med arkeologisk utredning 2022, tabell 2 och 4.

Område 1

Inom område 1 förekom björk och tall i anläggning 2 respektive 4.

Område 2

Inom område 2 dominerades proverna av tall och gran. Björk förekom i ett av proverna. I de tre anläggningarna 21, 23 och 24, vilka definierats som svedjelager, varierade sammansättningen något.

Under röjningsröset KUL 10, anläggning 24, fanns både gran och tall, i de två svedjelagren söder om gårdstomten, anläggning 21 och 23, fanns tall i det ena respektive björk och gran i det andra.¹¹

¹⁴C-analys

Totalt har åtta prover analyserats, tabell 2 och 4.¹²

Område 1

Från område 1 daterades två anläggningar. En grop, anläggning 2, och en härd, anläggning 4. Anläggning 2 kunde dateras till tidig historisk tid med ett medianvärde på 1553 e Kr. Anläggning 4 var betydligt yngre med ett medianvärde på 1834 e Kr.

Område 2

Inom område 2 daterades svedjelagret inom L2022:3286 till ett medianvärde på 1464 e Kr, det vill säga senmedeltida.

Svedjelagren inom L2022:3287 har ett medianvärde på 1564 respektive 1566 e Kr.

Fyndplatsen L2022:3290 har ett medianvärde på 1198 e Kr, vilket är en medeltida datering.

Härden L2022:3291 har ett medianvärde på 5488 f Kr, vilket motsvarar senmesolitikum.

Härden L2022:3292 har ett medianvärde på 1462 e Kr, snarligt lagret inom L2022:3286.

¹¹ Danielsson 2023

¹² Calgagnile 2023a, 2023b, 2023c, 2024

¹⁰ Wallin 2023

Del 4 Tolkning och vidare åtgärder

Tolkning

Område 1

Lämning L2022:3288 bedömdes vid den arkeologiska utredningen som en kokgrop på grundval av förekomsten av skärvsten i ytan av anläggningen. Vid förundersökning benämndes kokgropen anläggning 4. Endast en liten mängd skärvsten framkom vid dokumentation av anläggningen. Den har en relativt sen datering, 1687-1925 e Kr. På grund av fyllningen och med stöd av dateringen har den efter förundersökning tolkats som en härd.

En av frågeställningarna inför förundersökningen var om anläggning 4 var ensamliggande. Så visade sig inte vara fallet, då det framkom ytterligare anläggningar i direkt anslutning till den. En av dessa, gropen anläggning 2, har daterats till 1457-1637 e Kr, vilket innebär att frågan om ensamliggande blir mer komplicerad eftersom anläggningarna inte är samtida. De övriga

anläggningarna bedömdes som gropar (anläggning 3, 5, 7 och 8) samt kokgrop (anläggning 6). Frågan är om det lite mer siltiga underlaget i skogsbrynet har varit ett lämpligt parti, över tid, för olika typer av anläggningar och aktiviteter?

Dateringen av anläggning 2 är intressant då den bara är 50-125 år yngre än dateringarna av svedjelagren från L2022:3286 och L2022:3287 samt nästan samtida med härden L2022:3292 inom område 2. Dessa resultat indikerar ett uppodlingsskede i slutet av medeltid eller början av historisk tid. I det sammanhanget är det intressant med röjningsrösen L2022:3279 respektive L2022:3280. De ligger nära anläggningarna och avviker inte i utseende från det inom område 2 antedaterade röset KUL 10, *illustration 37*. De två anläggningar vilka bedömts som sot-kolkoncentrationer, anläggningar 1 och 9, skulle i detta scenario kunna ses svedjelagerrester likt anläggning 21 och 23 inom L2022:3286 och även L2022:3292.

Prov 3 från anläggning 4 analyserades ingående då det förmodades kunna vara samtida med ett uppodlingsskede inom område 2. Det visade

Illustration 37. Inom område 1 mäter Linda in härden L2022:3288 i samband med utredning. I bakgrund syns röjningsröse 2022:3280. Foto mot öst.

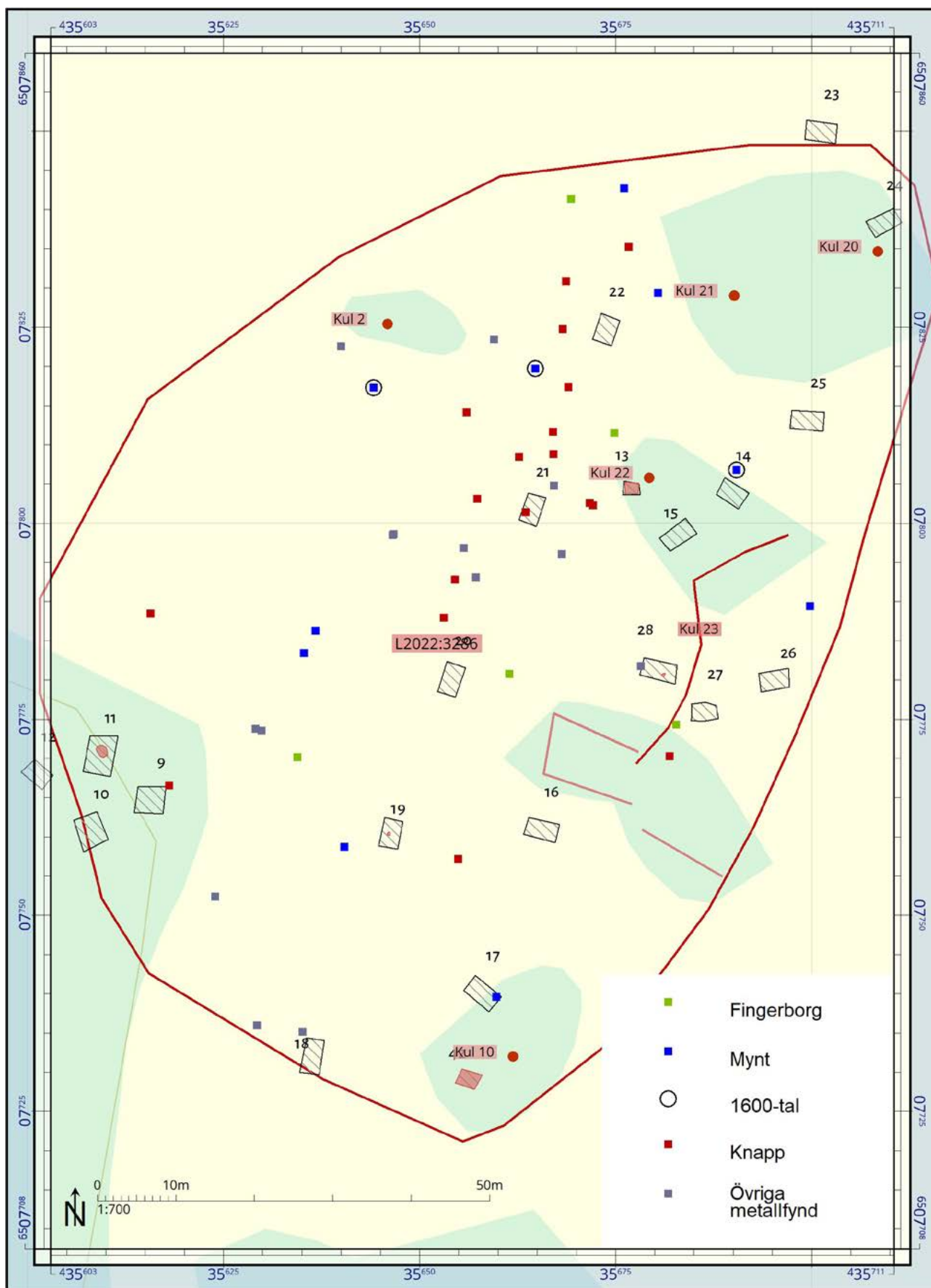

Illustration 38. Redovisning av metallfynden från den arkeologiska utredningen. Fynden av fingerborgar, mynt och knappar redovisas med olika färger. Mynt från 1600-talet har försetts med en ring runt. Vid tillfället för detektering var inte ytan mellan KUL 22 och KUL 23 röjd från högt gräs varför denna inte kunde detekteras. Bakgrundskarta © Lantmäteriet.

Illustration 39. Utsikt från röjningsröset KUL 22 över ytan för trädgården bort mot anläggning 15 i söder. Bakom detta syns åkerholmen med röjningsröset KUL 10. Till vänster i bild anas häcken av krikon vid terrasskanten, KUL 23. Foto mot syd.

sig nu inte vara fallet, varför skillnaderna i makrofossil- och pollenanalys mellan områdena tyvärr inte kan diskuteras vidare på grundval av dessa resultat.

L2022:3288 är registrerad som Boplatssområde i KMR och bedöms som undersökt.

Område 2

L2022:3286, Spirhults gårdstomt

Förundersökningen av gårdstomten L2022:3286 syftade främst till att datera olika faser av gårdens bruk, samt klargöra intensiva respektive mindre intensiva ytor. Dessutom skulle det tydliggöras vilka typer av hantverk som utförts på platsen, med fokus på metall- och textilt hantverk.

Den arkeologiska utredningen kunde fastställa ett område för Spirhults gårdstomt men inte det faktiska läget för bostadshuset. Vid förundersökningen framkom i schakt 13 under röjningsröset KUL 22 en grundläggning bestående av tätt sammanpassade plana stenar liggande mot sand, anläggning 13. Detta är troligtvis en golvnivå i ett hus eller en del av en stensatt yta

runt huset. Placeringen på en liten höjd i det omgivande åkerlandskapet och nära strukturerna KUL 23, en stensatt terrasskant, samt anläggning 15, förmodligen grunden för en ekonomibyggnad, indikerar ett gårdscentrum. Storleken på den stensatta ytan är inte känd då endast 1,7 x 1,4 meter togs fram, därefter lades schaktet igen i väntan på beslut om ytterligare antikvariska insatser. Vid utredning angavs storleken på röjningsröset till 10 x 6 meter, vilket ger en maximal storlek för huset.¹³ Att det har stått ett hus här tydliggörs genom fynd av skorstenstegel och fönsterglas i lager ovan stenläggningen. Ytan runt anläggning 13 är gårdslägets mest fyndtäta område. I schakt 15, 21, 22 och 25 framkom markant fler fynd än i övriga schakt. Fynden utgjordes huvudsakligen av olika typer av keramiskt material, men här framkom även fynd av kritpipa och brända ben. Området sammanfaller även med indikationerna från den metalldetektering som utfördes vid den arkeologiska utredningen, *illustration 38*. I schakt 26, sydöst om terrasskan-

¹³ Swedberg & Wigert 2022

Illustration 40. Detalj av profil genom svedjelagret i anläggning 23 inom L2022:3287. Foto mot väst.

ten KUL 23, var jorden rensad på sten, vilket kan tolkas som att det här legat en kålgård i direkt anslutning till huset. På den södra delen av gårdstomten står ett äldre fruktträd vid en avlång husgrund, anläggning 15, som tillsammans med en hägnad, anläggning 16, avgränsar trädgården åt söder, illustration 39. Terrasskanten, KUL 23, löper från syd till norr, mellan anläggning 15 och upp mot KUL 22. Längs terrasskanten fanns en häck av mindre fruktträd, troligen krikon. Det är troligt att allt detta är lämningar från samma gård, med boningshus i norr och djurhållning i söder, och med en trädgård mellan. Det hus som stått på eller vid den fint stensatta grundläggning som framkom under röset KUL 22 tolkas som gårdens centrum där människorna bott.

Söder om dessa strukturer ligger en bit ut i åkermarken ett röse av röjningssten, KUL 10, på en åkerholme. Under KUL 10 framkom ett svedjelager bestående av sandig silt med kolbitar, anläggning 24. I lagret fanns förkolnad säd av nakenkorn. Detta är ett sädesslag som egentligen förknippas med förhistorisk odling.¹⁴ Det har

dock förekommit även i senare tid, då troligen som ett andra sädesslag då skörden blir mindre men säkrare. Det fodrar även mindre gödsel än modernare sädesarter, varför det kan passa på en mindre gård med begränsade mängder gödsel.¹⁵ Pollenanalysen visade på att lagret bildats, och förseglats, då det omgivande landskapet var ett aktivt odlingslandskap med en relativt hög andel pollen från säd. Odlingarna var dock omgivna av ett skogslandskap dominerat av barrträd. Detta lager har daterats till perioden 1415-1625 e Kr, med ett medianvärde på 1464 e Kr. Rimligen har röjningsröset anlagts som en del i områdets omvandling till ett odlingslandskap.

L2022:3287, fossil åker

Lämning L2022:3287, som efter utredningen bedömdes som en härd har vid förundersökningen omtolkats: Anläggningarna 21-23 tolkas som fossil åker i form av delar av ett svedjelager, illustration 40. Lämningen är belägen direkt söder om gårdstomten. Resterna av svedjelagret framkom i en svag svacka åt syd precis nedanför den lilla

¹⁴ Hristova m fl 2023

¹⁵ Östman muntligen 2023

plata gårdstomten är belägen på. Analyserna från lagret visar att det delvis består av gödslad jord. Det är rimligt att tolka lagret som en del i röjningen av ytan, precis som anläggning 24. Skillnaden mellan lagren består i att anläggning 24 har låsts under röjningsstenen medan anläggning 21-23 har legat öppna för plöjning och erosion. Det finns även skillnad i tid. Anläggning 21 och 23 har daterats till 1480-1660 respektive 1488-1656 e Kr med medianvärden på 1566 respektive 1564 e Kr. Det är möjligt att lagren är samtida med anläggning 24 men det är troligare att detta är ett senare röjningskede på platsen.

L2022:3290, plats för metallhantering?

Lämning L2022:3290 bedömdes vid utredningen som en blästbrukslämning, men är nu registrerad som fyndplats. Vid utredningen framkom slagg (varav en bottenskålla), sot och kol, enstaka skärviga stenar samt en bit bränd lera. Frågeställningarna inför förundersökningen var relaterade till lämningens funktion, typ av metallhantverk, och relation till närliggande anläggningar.

Det har inte gått att föra i bevis att den har med metallhantverk att göra, men det finns indicier. Det finns ingen ugnskonstruktion kvar, bara slagg och en bottenskålla. Området runt fyndplatsen undersöktes intensivt och sju schakt togs upp, varav tre lades i ett sammanbundet längsgående schakt öst-väst rakt över fyndplatsen. Runt fyndplatsen för bottenskållan var silten hård och sprack upp i cementliknande klumpar. Det kan vara resultat av naturliga markprocesser, eller spår av metallframställning. Det var inte tillräckligt med kol för att påvisa en möjlig förbränning på platsen. Datering av prov från anläggning 18, delvis i samma schakt som den förmodade bottenskållan, visar på 1047-1273 e Kr med ett medianvärde på 1198 e Kr. Det skulle kunna indikera någon form av tidigmedeltida metallbearbetning såsom rostning av malm inför placering i blästugn. Platsen är dock svårtolkad. Det förekommer bränd lera men utan tydliga tecken på hög värme eller magring som antyder del i ugnskonstruktion. Vidare förekommer relativt mycket fynd från historisk tid. Det kan indikera någon form

av verksamhet under senare tid, vilken potentiellt kan ha stört de äldre strukturerna. Å andra sidan finns det röjningssten upplagd intill lämningen vilket i sin tur indikerar att området varit uppodlat. Detta kan då förklara fynden av porslin spridda och nedplöjda i odlingsmarken, även detta en process som kan ha stört äldre skikt på platsen. Allt sammantaget har platsen bedömts som en fyndplats för järnslag.

L2022:3291 och L2022:3292, härdar

Lämning L2022:3291 och L2022:3292 utgörs båda av härdar. Förundersökningens syfte var att fastställa funktion och eventuella samband mellan dessa och övriga lämningar inom området, samt datera dem.

L2022:3291 daterades till senmesolitikum, en bit tall gav dateringen 5612-5376 f Kr. Noterbart är att inga fynd av mesolitisk karaktär har registrerats inom området, vare sig vid utredning eller förundersökning. En av funderingarna inför förundersökningen var om den kvarts/kvartsit som framkom vid L2022:3291 under utredningen kunde sättas i samband med metallhantering. Efter den mesolitiska dateringen bör det snarare tolkas som rester av stensmide än metallsmide. Det är möjligt att stenmaterialet i eldstaden medvetet valts för att sedan bearbetats vidare. Dock fanns det inga fynd av bearbetning vid eldstaden varför det är möjligt att den stora mängden kvarts/kvartsit är en slump. Sammanfattningsvis kan det konstateras att härden L2022:3291 inte kan sättas i samband med gårdsläget eller övriga lämningar.

L2022:3292 hade ingen tydlig avgränsning vare sig i ytan eller botten. Istället för en egentlig eldstad kanske lämningen ska ses som en del av ett svedjelager, precis som L2022:3287. MS värdet från markkemisk kartering runt lämningen visar på högre MS-värde än runt L2022:3287 men delvis likartat med ett värde strax norr om anläggning 24, provpunkt 38. Anläggningsprover från de respektive svedjelagren visar att anläggning 24 har ett likartat värde som L2022:3292 medan värdena från L2022:3287 är mycket lägre. Då lämningarna är belägna inom olika marktyper kan detta påverka resultatet. L2022:3287 är

belägen i dagens odlingsmark medan provpunkt 38 togs intill ett åkerimpediment och L2022:3292 är belägen på en moränås. Lämningen har daterats genom en bit gran till 1415-1623 e Kr. Dateringen kan sättas i samband med den röjningsfas som representeras av svedjelagren inom område 2, och även anläggning 2 från område 1. Indikationerna på att L2022:3292 skulle vara en rest av ett svedjelager har inte bedömts som tillräckligt tydliga för att ändra bedömningen från härd.

L2022:3257, röjningsröse

Indikationerna på slaggförekomst vid röjningsröset L2022:3257 kunde inte verifieras vid förundersökningen.

Område 2, sammanfattning

Sammanfattningsvis har det funnits en mesolitisk aktivitet, L2022:3291, som lämnat mycket få spår efter sig.

Genom det som har skett på och runt gårdstomten L2022:3286 kan vi belägga ett uppodlingsskede med svedjebruk och odling, möjligen så tidigt som 1400-tal. Vid utredning och förundersökningen framkom ingen högre stånds keramik, däremot ett flertal fingerborgar och mynt från 1600-talet, och det på en gård av relativt modest storlek. Det troligaste är att gårdens försörjning periodvis varit baserad på någon form av textilt hantverk.

Frågeställningen om hantverk och försörjning genom järnhantering har dock inte kunnat besvaras. Dateringen av L2022:3290 till tidig medeltid är intressant och kan indikera en tidig fas av brukande inom området för den historiska gårdstomten, det är dock inte säkerställt att detta varit knutet till metallhantering.

Slutligen är det intressant att notera att det just från uppodlingsskedet under sent 1400-tal eller 1500-tal finns dateringar från båda förundersökningsområdena. Detta indikerar att uppodlingen är en del av en större process i området. Dateringen av lagret under röjningsröset KUL 10 implicerar i sin tur att flera av rösen i området kan vara en del av denna uppodlingsprocess.

Kunskapspotential

Område 1

L2022:3288, boplatsområde. I belysning av resultaten från område 2 bedöms delar av lämningar kunna ge ytterligare kunskaper om en uppodlingsfas under tidig historisk tid. Lämningen bedöms mot denna bakgrund ha en låg- till medelhög kunskapspotential.

L2022:3286, by-/gårdstomt, bedöms ha en hög kunskapspotential. Området mellan KUL 22, KUL 23 och anläggning 15 bedöms efter förundersökning som den centrala delen av gården med bostadshus, ekonomibyggnader och trädgård. Det kan finnas fler byggnadsgrunder eller funktionsindelade ytor här. Vidare är röjningsrösen potentiella kunskapskällor, vilket de två schakt som tagits upp inom KUL 10 och KUL 22 visat. En kompletterande metalldetektering kan eventuellt klargöra vilken typ av hantverk fingerborgarna kan knytas till. Här finns potential för en mikroekonomisk studie knutna till hantverket.

En undersökning av fler röjningsrösen i området bedöms ha hög kunskapspotential till ytterligare kunskap om uppodlingsprocessen.

Den fossila åkern, L2022:3287, bedöms ha en medelhög kunskapspotential för vidare studier om uppodlingsfasen inom området.

Vid en inriktning på vidare studier av uppodlingsfasen bedöms L2022:3292 ha en låg-medelhög kunskapspotential.

Övriga förundersökta lämningar bedöms ha en låg kunskapspotential.

Pedagogisk potential

De synliga lämningarna från by-/gårdstomten bedöms ha medelhög pedagogisk potential då grunder, terrasseringar med mera är synliga från den tid då gården var i bruk, och då gården ligger så tydligt i landskapet. Övriga lämningar bedöms ha låg pedagogisk potential då de inte syns över mark och till del även är borttagna efter förundersökning.

Värdering av måluppfyllelsen

Förundersökningen har genomförts enligt plan.

På grund av ett tekniskt fel vid dateringslaboratoriet har resultaten från ¹⁴C-analyserna blivit försenade med närmare sex månader. Detta har i sin tur påverkat rapportarbetet vilket blivit något mer omfattande än beräknat.

Förslag på vidare åtgärder

Kulturlandskapet anser att det borde finnas goda möjligheter att bevara delar av by-/gårdstomten och integrera den i en kommande industrietablering. Till exempel kan fruktträd, den stensatta terrasskanten, samt röjningsröset KUL 22 med den fint stensatta ytan bevaras och ge en historisk kontext till etableringen på platsen.

Om länsstyrelsen bedömer att området ska gå vidare till en arkeologisk undersökning så är det Kulturlandskapets bedömning att prioritera by-/gårdstomten, L 2022:3286. I synnerhet är det aktuellt att undersöka ytan mellan röjningsröset KUL 22, terrasskanten KUL 23, och husgrunden anläggning 15. Fynden från gårdstomten indikerar någon form av textilt hantverk. Detta bör uppmärksammas vid en undersökning.

Vidare bör ett antal kringliggande röjningsrösen undersökas för att förtydliga uppodlingsprocessen i området.

I Kulturlandskapets forskningsprogram för arkeologi diskuteras bland annat frågor om demokrati samt synen på människa och natur.¹⁶ Lämpliga frågor att försöka besvara i kommande undersökningsskeden skulle kunna vara:

- Kan platsens föremål och strukturer synliggöra människorna som brukat den?
- Vilka natur- och kulturprocesser har lett fram till gårdens etablering, brukande och avveckling?
- Vilka typer av hantverk har kompletterat gårdens ekonomi?
- Lämpar sig det framkomna materialet för en genderbaserad studie?

Lagstiftning

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

KML syftar till att skydda och vårda kulturmiljöer. Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön (KML kap 1).

Inom begreppet miljö i MB ryms även kulturmiljö. MB's hänsynsregler ställer krav på att undvika skador på områden och miljöer som innehåller kulturvärden (MB kap 1). Även övriga kulturhistoriska lämningar omfattas av det generella skydd för kulturmiljön som ges i MB. MB ger också möjlighet att ställa krav på att en verksamhetsutövare ska utföra kompensationsåtgärder för eventuell skada som uppstår (MB kap 2). En arkeologisk undersökning enligt KML är inte att betrakta som en kompensationsåtgärd i lagens mening.

Stengärdesgårdar i anslutning till jordbruksmark åtnjuter biotopskydd enligt Miljöbalken 7 kap. 11 §. Detta innebär att de inte får täckas över eller tas bort. Ansökan om dispens från biotopskyddet skickas till länsstyrelsen.

¹⁶ Kulturlandskapet 2016

Illustration 41. Översikt från gårdscentrums södra del, vid anläggning 15 och 16 mot husplatsen under KUL 22. Grävmaskin och Olof vid röjningsröse KUL 22. Foto mot norr.

Källor

Litteratur

Calgagnile, Lucio	2023a	<i>Results of Radiocarbon Dating</i> . Rif.CEDAD: 2023_0425.
Calgagnile, Lucio	2023b	<i>Results of Radiocarbon Dating</i> . Rif.CEDAD: 2023_0463.
Calgagnile, Lucio	2023c	<i>Results of Radiocarbon Dating</i> . Rif.CEDAD: 2023_0476.
Calgagnile, Lucio	2024	<i>Results of Radiocarbon Dating</i> . Rif.CEDAD: 2024_0063.
Danielsson, Erik	2023	<i>Vedartsanalyser på material från Västra Götalands län, Mariestad, Korstorp</i> . Vedlab rapport 23050.
Ivanka Hristova, Samuel Eriksson & Jan-Erik Wallin	2023	<i>Environmental archaeological analyses of samples from the site of Korstorp, L2022:3286 and L2022:3288, Berga Socken, Västergötland</i> . Miljöarkeologiska laboratoriet. Rapport nr. 2023-029.
Kulturlandskapet	2016	<i>Arkeologiskt kunskapsbyggnadsprogram 2016</i> . Kulturlandskapet rapporter 2016:6.
Norrman, Maria	2016	<i>Arkeologisk utredning steg 1. Inför ombyggnad av väg E20 förbi Mariestad Berga, Hassle, Leksberg, Lyrestad och Mariestads socknar, Mariestads Kommun, Västergötland</i> . Västergötlands museum Raport 2016:9
Swedberg, Stig & Wigert, Linda	2022	<i>Korstorp 2:1 m fl, Berga socken, Mariestads kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk utredning steg 2: Gårdstomt, härdar, kokgrop och blästbrukslämning</i> . Kulturlandskapet rapporter 2022:14.
Walén, Jan-Erik	2023	Pollenanalys. MAL 2023_0028_0001 och 0003. L2022:3286 och 3288, Korstorp, Berga, Mariestad, Västergötland." I: <i>Environmental archaeological analyses of samples from the site of Korstorp, L2022:3286 and L2022:3288, Berga Socken, Västergötland</i> . Miljöarkeologiska laboratoriet. Rapport nr. 2023-029.

Digitala källor

Kulturmiljöregistret	Fornsök, https://app.raa.se/open/fornsok/
----------------------	--

Muntliga källor

Östman, Sofi. MAL	2023	Angående förekomst av naket korn.
Karlsson, Mats. SMF	2022	Datering av knappar.

Kartor

Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv	1774	Berga sockneskog, Storskifte 1773 16-ber-1a
--	------	---

Bilagor

1. Schakt
2. Anläggningar
3. Fyndlista L2022:3286
4. Fyndlista L2022:3288
5. Fyndlista L2022:3290
6. Fyndlista L2022:3292
7. Fyndlista ej ingående i lämning
8. Prover

Enhet nr	Yta	Längd (m)	Bredd (m)	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anläggning	Fynd	Prov
1	1	4	2	0,3	0,2	Vall	Lera	0-0,3 m mörkgrå humös lera med rostbruna utfällningar, därefter ljusgrå fuktig lera. Fynd av två porslinsbitar, framkom vid 0,3 m ned från markyta.	-	Ja	-
2	1	5	2,5	0,3	0,4	Vall	Lera	0-0,35 m humös grå lera, 0,35 ljus lera. Fynd av en porslinsbit och en tunn glasbit vid 0,2-0,3 m dj.	-	Ja	-
3	1	4,5	2,5	0,25	0,4	Vall	Lera	0-0,3 m humös lera. Fynd av liten bit tegel och porslinsbit i matjordslager.	1	Ja	Ja
4	1	6	5	0,2	0,4	Vall	Grusig silt	0-0,3 m sandig grusig silt, upp till 10 % stenar 0,1-0,3 m i diam. Fynd av två porslinsbitar 0,2-0,3 m dj, en vid framrensning av A4.	2-8	Ja	Ja
5	1	4	2	0,35	0,4	Vall	Lera	0-0,35 m humös siltig lera, mer homogen lera i botten. En glasbit och en bit porslin ej tillvarataget.	9	-	-
6	2	5,5	5	0,25	0,3	Skog	Morän	0-0,10 m förna, därunder stenig grusig sand. Fynd av glasbitar tillsammans med kol i ett parti, samt tegel och rödgods i A10.	10	-	-
7	2	9	8	0,2	0,4	Skog	Morän	0-0,15 m förna, därunder stenig grusig sand.	11	-	Ja
8	2	7	2,5	0,15	0,2	Skog	Morän	0-0,15 m förna, därunder stenig grusig sand.	-	-	-
9	2	3,5	3,5	0,2	0,2	Vall	Sand	0-0,2 m humös grå sand, därunder röd sand. Upp till 20% stenar 0,05-0,3 i diam.	-	-	-
10	2	4	3,5	0,3	0,35	Vall	Sand	0-0,15 m humös sand, därunder sand med upp till 40% stenar 0,1-1m i diam. Centralt är en 0,1 m bred och djup kolkoncentration som ligger mellan stenar som ett stolphål, bedöms dock som rotbrand.	-	-	-
11	2	5	3,5	0,25	0,35	Vall	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder stenig grusig sand. Förutom A12 också lite kolfärgade partier i botten av schaktet, Ö om A12. Fynd av tegel och bränt ben.	12	Ja	Ja
12	2	4	2	0,3	0,35	Vall	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder stenig grusig sand. Fynd av en bit mörkt buteljglas.	-	-	-
13	2	2	1,5	0,2	0,5	Impediment	Grusig sand	Under 0,2-0,5 m med odlingssten framkom jord med tegel, glas och porslin. I botten av detta en stenläggning med flata stenar.	13	Ja	-
14	2	4	2,5	0,25	0,35	Vall	Sand	0-0,25 m humös sand, i botten sand. Fynd av porslin, hästkosöm, tegel, rödgods.	-	Ja	-
15	2	4	2,5	0,2	0,3	Vall	Sand	0-0,20 m humös sand, därunder sand. Fynd av porslin glas, tegel, bränt ben, nitar.	-	Ja	-
16	2	4	2,5	0,3	0,3	Vall	Sandig silt	0-0,3 m grå humös sand, därunder röd sandig silt med ngn småsten 0,01-0,1 m i diam. Fynd av rödgods.	-	Ja	-
17	2	4,2	2,2	0,2	0,4	Vall	Sand	0-0,3 m brungrå humös sand, därunder rödaktig grusig sand med ngn sten. I SO del av schakt och mot impedimentet framkommer grå silt.	-	-	-
18	2	4,4	2,5	0,3	0,5	Vall	Sand	0-0,3 m grå humös sand, därunder rödaktig sand med ngn sten upp till 0,1 m i diam. Ngt siltigt. Fynd i ploglager av glas, keramik och rött tegel, ej tillvarataget.	-	Ja	-

Enhet nr	Yta	Längd (m)	Bredd (m)	Minstdjup (m)	Störstdjup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anläggning	Fynd	Prov
19	2	4	2,3	0,3	0,35	Vall	Sand	O-0,3 m grå humös sand, omrörd, därunder kulturopåverkad rödaktig sand. Ngt siltigt. A14 mot botten av schakt. Några stenar upp till 0,3 m i diam i SO del av anläggning. Fynd av porslin, tegel och glas av 18-1900-tals karaktär, ej tillvarataget.	14	Ja	Ja
20	2	4	2,3	0,3	0,4	Vall	Sandig silt	O-0,35 m grå homogen ngt humös sandig silt, därunder mattgrå och rödaktig opåverkad sandig silt. I SV del av schakt är mot kulturopåverkad undergrund kraftigt med korroderade järnbitar, samt ngn kol och gråvit silt.	-	-	-
21	2	3,5	2,2	0,3	0,4	Vall	Sand	O-0,3 m gråbrun humös sand, därunder rödaktig sand. Fynd av obränt och bränt ben, glaserat rödgods, flinta, glas, porslin samt del av kritpipehuvud.	-	Ja	-
22	2	4	2,5	0,35	0,35	Åker	Grusig sand	O-0,3 m humös sand, därunder grusig sand. Fynd av glas, porslin, tegel och ben.	-	Ja	-
23	2	4	2,5	0,3	0,3	Åker	Lera	O-0,25 m humös lera därunder lera. Fyndtomt.	-	-	-
24	2	4	2	0,05	0,1	Impediment	Morän	Avbryts pga mycket sten, morän (?).	-	-	-
25	2	4	2,3	0,3	0,45	Vall	Silt	O-0,3 m grå humös sandig silt, 0,3-0,4 m grå lerig silt, under detta kulturopåverkad gulaktig silt/lera. Fynd, av rödgods, porslin, järnföremål o tegel, i framförallt V del av schakt.	-	Ja	-
26	2	3,6	2,3	0,3	0,5	Vall	Sand	O-0,3 m humös mattgrå sand, 0,3-0,4 grå sand, därunder rödaktig sand. Lite sten, som ett väl röjt potatisland. Fynd av rödgods, porslin och järnföremål	-	Ja	Ja
27	2	4	2,2	0,1	0,2	Vall	Sand	O-0,2 m grå humös sand med sten, upp till 30 % sten upp till 0,7 m i diam, mestadels ca 0,3 m. Fynd av tegel o järnföremål.	-	Ja	Ja
28	2	4	2	0,05	0,2	Vall	Morän / sand	Avbryts på grund av anläggning. Blockig sandblandad morän.	17	-	-
29	2	4	1,5	0,2	0,3	Skog	Siltig lera	O-0,2 m humös silt, därunder siltig lera. Cirka 0,15 m djupt några större stenar med kolbitar kring. Fynd av järnföremål, tegel och glas.	-	Ja	-
30	2	4	2	0,35	0,4	Skog	Siltig lera	O-0,3 m humös silt, därunder siltig lera. Fynd av järnföremål, vitt tunt glas, tjockt butelglas, rödgods, tegel.	18	Ja	-
31	2	4	2	0,25	0,3	Skog	Siltig lera	O-0,25 m humös silt, därunder siltig lera. Delvis i äldre schakt. Bottenskålla, mkt järnslag. Fynd av rödgods, ngt järnföremål.	18-20	Ja	Ja
32	2	4	1,5	0,25	0,3	Skog	Siltig lera	O-0,25 m humös silt, därunder siltig lera.	-	-	-
33	2	6	2	0,3	0,3	Skog	Siltig lera	O-0,25 m humös silt, därunder siltig lera. Två små kolfläckar. Fynd av enstaka tegelfragment.	-	-	-

Bilaga 1 – Schakt

Enhet nr	Yta	Längd (m)	Bredd (m)	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anläggning	Fynd	Prov
34	2	3	2	0,25	0,25	Skog	Siltig lera	0-0,25 m humös silt, därunder siltig lera. En mindre kolfläck. Fynd av en tegelbit.	-	-	-
35	2	4	2	0,1	0,15	Skog	Sand	0-0,10 m förna, därunder stenig sand. Fyndtomt.	-	-	-
36	2	14	2,2	0,2	0,4	Åker	Sandig silt	0-0,25 m humös sandig silt med upp till 10 % sten 0,01-0,1 i diam, 0,25-0,4 samma lager men ej humöst, därunder kulturopåverkad ljusare undergrund. Järnutfällningar. Fynd av enstaka järnföremål, glas och tegel. Enheten påbörjades den 15 maj och avbröts pga regn, för att sedan avslutas den 16 maj. Fuktigt vid bedömning.	21-23	Ja	Ja
37	2	14	2,2	0,25	0,35	Åker	Sandig silt	0-0,25 m humös sandig silt med upp till 10 % sten 0,01-0,1 i diam, 0,25-0,4 sandig silt, därunder kulturopåverkad ljusare undergrund. Järnutfällningar. Fynd av enstaka järnföremål, glas och tegel.	21-23	Ja	Ja
38	2	15	2	0,1	0,35	Åker	Sandig silt	0-0,35 m humös siltig sand, därunder siltig lera. Ett större block i S delen, i övrigt 0,1-0,3 m stora stenar. Tunna lager med sot och kol intill stenar och i fördjupningar. Järnutfällningar. Fynd av enstaka järnföremål, glas och tegel.	-	Ja	-
39	2	4,3	2,2	0,2	0,35	Vall	Sandig silt	0-0,3 m humös sandig silt, därunder opåverkad ljusare sandig silt med större stenar.	-	-	-
40	2	3,8	2,2	0,2	0,3	Åker	Sandig silt	0-0,25 m humös sandig silt, därunder grus, sandig silt och sten. Fynd av rödgods, porslin och glas.	-	Ja	-
41	2	3,8	2,2	0,25	0,3	Åker	Sandig silt	0-0,25 m humös sandig silt med enstaka småsten upp till 0,1 m i diam. Därunder undergrund av ljusare silt med plogspår. Fynd av flera bitar koks samt porslin.	-	Ja	-
42	2	2,5	2	0,2	1,2	Impediment	Sandig silt	1,20-0,40 m över markyta, påförda stenar utan mellanliggande jord, 0,40-0 m humöst jordlager mellan stenar. Stenar i undre lagret 0,1-0,3 m stora. I markyta av sandig silt. Lager i markyta kolpåverkat. Fynd av rödgods och butelglas i rösefylningen. Fynd av naketkorn i anläggning 24.	24	Ja	-

Anl nr	Yta	Lämning	Hemvist	Typ	Djup u markyta	Beskrivning
1	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 3	Sot- och kolkoncentration	0,3	Oval, 0,6 x 0,4 m stor (NV-SÖ). Fyllning av svagt humös lera med enstaka kolbitar, en sten 0,15 m i diam i N delen av anläggning. Kolkoncentration intill denna. I övrigt mycket otydlig. Ej undersökt.
2	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Grop	0,25	Oval, 1 x 0,8 m stor, 0,08 m djup N-S. Fyllning av humös lera, enstaka skärvsten, Kolkoncentrationer i Ö med enstaka kolbitar i V. Ojämn botten med något djupare partier i Ö och V. Tendens till att det är två anläggningar med grop i V och hård i Ö (mer kol). Delundersökt.
3	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Grop	0,3	Oval, 0,7 x 0,6 m stor, 0,35 m djup, O-V. Fyllning av humös lera, inga stenar i fyllning. Både fyllning och form ger ett recent intryck. Möjlig ledningsstolpe. Undersökt.
4	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Hård	0,35	Oregelbunden, 2,5 x 2,5 m stor. Fyllning består i plan av sten, kolfärgad sand, grus och kol som avtecknar sig tydligt mot omgivande ljusare sandig silt. Förhållandevis lite sten för en kokgrop och endast en mindre del tydligt skärvig. Troligen två delar/anläggningar: Mot N 0,6 m i diam och 0,3 m djup, mot S 1,3 m i diam och 0,2 m djup. Delundersökt.
5	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Grop	0,3	Närmast rektangulär, 0,35-0,2m stor, 0,05 m djup. Fyllning av kol, enstaka skärviga stenar och sotig sand. Rundad botten. Delundersökt.
6	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Kokgrop	0,4	Oregelbunden, 1,7 x 0,7 m stor, N-S. Fyllning av humös sotfärgad lera med enstaka skärvstenar och kolbitar. I schaktkant endast delvis framrensad. Ej undersökt.
7	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Grop	0,4	Närmast rektangulär, 0,4 x 0,2 m stor. Fyllning av sotfärgad humös lera med måttligt med kol. Påminner om A5 till form och fyllning. I schaktkant, endast delvis framrensad. Ej undersökt.
8	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, schakt 4	Grop	0,4	Rund, 0,3 m i diam, 0,1 m djup. Framkom vid framrensning av A3. Fyllning av humös siltig lera med mycket kol. Troligen skadad av A3. Kan vara ett stenlyft, stenigt i marken, och är under A3, dock mycket kol. Undersökt.
9	Yta 1	L2022:3288	Yta 1, Schakt 5	Sot- och kolkoncentration	0,4	Oregelbunden, endast delvis framrensad. Framrensad del 1,3 x 1,2 m stor, O-V. Fyllning av mörkbrun humös lera med enstaka kolfnas. Ej undersökt.
10	Yta 2	L2022:3292	Yta 2, schakt 6	Hård	0,3	Oregelbunden, 1,6 x 1,1 m stor, 0,12 m djup, O-V. Fyllning av mörkbrun humös sand med enstaka brända stenar och några kolbitar. Otydlig avgränsning i botten, flammigt. Fynd av tegel och glaserat rödgods ytligt. Undersökt.
11	Yta 2	L2022:3291	Yta 2, schakt 7	Hård	0,2	Otydlig avgränsning i plan, 1,2 x 1 m stor, 0,10 m djup. I plan synlig som grusig lite kolfärgad sand med ca 50 % sten varav en del faller sönder lätt. Fyllning av mörkbrun sand med skärvsten och enstaka kolbitar. Undersökt.
12	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, Schakt 11	Grop	0,25	Oval, 1,6 x 1,4 (O-V), 0,3 m djup. Fyllning av humös sand, stenar upp till 0,3 m i diam ligger nedslängda i grop. Mkt stor sten alternativt berg vid 0,13 m djup. I V mindre sten och fyllning ned till 0,3 m. Fynd av keramik, brända ben och tegelbitar. Kan vara en avfallsgrop. Delundersökt.

Bilaga 2 – Anläggningar

Anl nr	Yta	Lämning	Hemvist	Typ	Djup u markyta	Beskrivning
13	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, KUL 22, L2022:3286	Husgrund, historisk	-	Grundläggning, 1,7 x 1,4 m, O-V, bestående av tätt lagda stenar som formar en plan yta. Mellan stenar sandfyllning. Makroprov taget under några av stenarna. Delundersökt.
14	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, S19	Härd	0,25	Rund, 0,4 m diam, 0,1 m djup. Fyllning av humös sand. Kolbitar i kant och botten, skålad botten. Delundersökt.
15	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, L2022:3286	Husgrund, historisk	-	Husgrund samt odlingssten, 12 x 8 m (NV-SO), intill 0,9 m hög. Avlång till form, öppen i SO. En del block troligen ditlagda i sen tid. Ej undersökt.
16	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, L2022:3286	Hägnad	-	Hägnad, 12 m lång (NO-SV), 1,5-2 m bred, 0,3 m hög. Oformlig, ev pålagda stenar. Ej undersökt.
17	Yta 2	L2022:3286	Yta 2, schakt 28, L2022:3286	Härd	0,2	Rund, 0,4 x 0,4 m stor. Fyllning av kolfärgad sand, dock måttligt med kol. Tre mindre stenar togs bort ur schaktet med hjälp av grävmaskin, under dessa framkom anläggningen i form av kol och sot; möjligtvis har stenarna ingått i anläggningen, men stenar 0,2-0,3 m stora finns även spritt i schaktet. Ej undersökt.
18	Yta 2	L2022:3290	Yta 2, schakt 31	Sot- och kolkoncentration	0,3	Oregelbunden, 1,6 x 0,8 m stor, O-V. Går in i schaktkant. Ej undersökt.
19	Yta 2	L2022:3290	Yta 2, schakt 31	Sot- och kolkoncentration	0,2	Rund, 0,4 x 0,4 m stor. Fyllning av sotfärgad silt med enstaka kolbitar. Ej undersökt.
20	Yta 2	L2022:3290	Yta 2, schakt 31	Fyndplats	0,2	Fyndplats för slaggsålla och slaggbitar. Marken runt slaggsållan utgörs av järnanrikningar. Oregelbunden, 2 x 0,9 m stor, 0,1 m djup, N-S. I S är ljus silt, i övrigt grus eller grusig sand. Något enstaka kol men inte så att det tyder på förbränning på platsen. Delundersökt.
21	Yta 2	L2022:3287	Yta 2, schakt 36 och 37	Lager	0,3	Avlång, 3 x 1,5 m stor, 0,05 m djup, NV-SO. Fyllning av kolfärgad siltig sand, upp till 10 % småsten upp till 0,05 m i diam. Få kolbitar. Fyllning består delvis av odlingslager. Kan möjligen vara del av samma lager som A22 och A23. I S ett mörkare parti med mer kol, eventuellt en härd, 0,6 m i diam och 0,1 djup. Makroprov taget i denna del. Delundersökt.
22	Yta 2	L2022:3287	Yta 2, schakt 36 och 37	Lager	0,35	Oregelbunden, 2,5 x 1,2 m stor, 0,05 djup, O-V, avsmalnande mot V. Fyllning av siltigt grus och kol. Möjligtvis del av en större anläggning med A23. Delundersökt.
23	Yta 2	L2022:3287	Yta 2, schakt 36 och 37	Lager	0,3	Oregelbunden, 3,6 x 2,6 m stor, 0,1 m djup, N-S. Fyllning av kolfärgad siltig sand, kol, och enstaka sten upp till 0,2 m i diam. Fyllning består delvis av odlingslager. Möjligtvis del av en större anläggning med A22. Delundersökt.
24	Yta 2	L2022:3286	KUL 10	Lager	-	Lager med kolbitar i sandig silt. Beläget direkt under odlingssten i röse KUL 10, endast frantagit inom schakt 42. Fynd av förkollnade sädeskorn i lagret. Delundersökt.

Fyndlista. Fastighet Kortstorp 2:1, L2022:3286, Berga socken, Mariestads kn, Västra Götalands län. Projekt nr 2306-1 AFU.											
Fynd nr	Yta	Schakt/ Anl	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus	
1	2	S9	Yngre rödgods	Skål	Buk	1800-1900	9	2	-	Ej tillvaratagen	
2	2	S14	Yngre rödgods	Kruka	Buk	1750-1850	2	1	-	Ej tillvaratagen	
4	2	S15	Rödgods	Blomsterkruka	Buk	1800-1900	5	1	Oglaserat	Ej tillvaratagen	
5	2	S15	Yngre rödgods	Skål	Mynning	1700-1850	5	1	Hämring	Ej tillvaratagen	
6	2	S15	Yngre rödgods	Kruka	Buk, botten	1700-1850	23	4	-	Ej tillvaratagen	
7	2	S15	Flintgods	Fat	Buk, botten	1830-1860	7	4	Rörstrand, Violet dekor	Ej tillvaratagen	
8	2	S15	Fajans	Fat	Mynning	1700-1750	2	1	-	Ej tillvaratagen	
9	2	S15	Kritpipa	Skaftdel	-	-	0,9	1	-	Ej tillvaratagen	
10	2	S15	Järn	Spik	-	-	32	2	Varav en nit	Ej tillvaratagen	
11	2	S15	Glaserat rödgods	-	-	-	3	1	-	Ej tillvaratagen	
12	2	S15	Flintgods	-	-	1850-1900	0,5	1	Grönvit dekor	Ej tillvaratagen	
13	2	S15	Flintgods	-	-	1850-1900	1	1	Dekor	Ej tillvaratagen	
14	2	S15	Ben	Bränt ben	Rörbensfragment	-	1,1	3	-	Ej tillvaratagen	
15	2	S15	Ben	Obränt ben	Rörben mellanstort däggdjur	-	0,3	1	-	Ej tillvaratagen	
16	2	S16	Yngre rödgods	Skål	Mynning, buk	1700-1850	27	4	-	Ej tillvaratagen	
17	2	S17	Yngre rödgods	Skål	Buk	1800-1900	11	1	-	Ej tillvaratagen	
18	2	S21	Glas	Flaska	-	-	2	1	Grönt glas	Ej tillvaratagen	
19	2	S21	Glas	Flaska	-	-	5	3	Brunt glas	Ej tillvaratagen	
20	2	S21	Tegel	Tegel	-	-	7	2	-	Ej tillvaratagen	
21	2	S21	Flintgods	Kärl	Mynning, buk	1800-1900	5	6	-	Ej tillvaratagen	
22	2	S21	Yngre rödgods	Skål	Buk, botten	1700-1850	42	13	-	Ej tillvaratagen	
23	2	S21	Yngre rödgods	Kruka	Buk, mynning, öra	1800-1900	37	9	-	Ej tillvaratagen	
24	2	S21	Kritpipa	Skaftdel	-	-	1,6	1	-	Ej tillvaratagen	
25	2	S21	Järn	Spik	-	-	36	6	Varav en hästkosöm	Ej tillvaratagen	
26	2	S21	Ben	Brända / obrända ben	1 hörntand och framtand från svin, 3 rörbensfragment från stort däggdjur, 7 brända fragment	-	17	12	-	Ej tillvaratagen	
27	2	S22	Flintgods	Fat	Buk	1800-1850	6	12	Gustafsberg / Rörstrand, Willow	Ej tillvaratagen	
28	2	S22	Glas	Fönster-glas	-	-	1	1	Grönt glas	Ej tillvaratagen	
29	2	S22	Glas	Flaska	-	-	15	1	Klart glas	Ej tillvaratagen	
30	2	S22	Yngre rödgods	Kruka	Buk, botten	1800-1900	42	11	-	Ej tillvaratagen	
31	2	S22	Kritpipa	Skaftdel	-	-	2	1	-	Ej tillvaratagen	
32	2	S22	Ben	Bränt ben	1 kindtand från nöt i överkäke (vänster sida) samt 7 brända benfragment	-	23	8	Varav en tand	Ej tillvaratagen	
33	2	S23	Ben	Bränt ben	-	-	0,3	1	-	Ej tillvaratagen	
34	2	S25	Yngre rödgods	Skål	Buk	1700-1850	10	2	-	Ej tillvaratagen	
35	2	S25	Yngre rödgods	Kruka	Mynning, buk, öra, botten	1750-1900	36	5	-	Ej tillvaratagen	

Bilaga 3 – Fyndlista L2022:3286

Fynd nr	Yta	Schakt/ Anl	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus
36	2	S25	Flintgods	Kärl	Buk	1800-1900	1	1	-	Ej tillvaratagen
37	2	S25	Tegel	Tegel	-		13	2	-	Ej tillvaratagen
38	2	S25	Järn	Spik	-	-	89	4	Tre spik och någon form av beslag	Ej tillvaratagen
39	2	S26	Flintgods	Fat	Buk	1800-1900	1	3	-	Ej tillvaratagen
40	2	S26	Yngre rödgods	Skål	Buk	1750-1850	1	1	-	Ej tillvaratagen
41	2	S26	Yngre rödgods	Kruka	Buk	1750-1850	14	1	Intryck på utsidan	Ej tillvaratagen
42	2	S26	Järn	Ring	-	-	89	1	Stor ring, till betsel? 0,05 m i diameter.	Ej tillvaratagen
43	2	A 12	Yngre rödgods	Kruka	Buk	1800-1900	3	1	-	Ej tillvaratagen
44	2	A 12	Tegel	Tegel	-	-	2	1	-	Ej tillvaratagen
45	2	A12	Ben	Bränt ben	-	-	0,5	1	-	Ej tillvaratagen
46	2	KUL 10	Rödgods	Blomster-kruka	Buk, botten	1800-1900	14	2	Oglaserat	Ej tillvaratagen
47	2	KUL 10	Glas	Flaska	Hals, buk, botten	-	159	20	Klart glas	Ej tillvaratagen
48	2	KUL 22	Flintgods	Fat	Buk	1800-1850	4	2	Rörstrand, Willow	Ej tillvaratagen
49	2	KUL 22	Yngre rödgods	Kruka	Buk	1750-1850	20	2	Fårör	Ej tillvaratagen
50	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Konserverad
51	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Konserverad
52	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Konserverad
53	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Konserverad
54	2	Lösfynd	Syring	-	-	-		1	Från AU	Konserverad
55	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Ej tillvaratagen
56	2	Lösfynd	Fingerborg	-	-	-		1	Från AU	Ej tillvaratagen

Fyndlista. Fastighet Kortstorp 2:1, L2022:3288, Berga socken, Mariestads kn, Västra Götalands län. Projekt nr 2306-1 AFU.

Fynd nr	Yta	Schakt/ Anl	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus
57	1	S1	Flintgods	Kopp	Buk, öra	1850-1920	3	2	-	Ej tillvaratagen
58	1	S2	Flintgods	Fat	Mynning	1800-1900	1	1	-	Ej tillvaratagen
59	1	S2	Glas	Dricksglas	-	-	0,8	1	Bit av glaskant	Ej tillvaratagen
60	1	S3	Flintgods	Fat	Buk	1850-1920	2	1	Violett blomma	Ej tillvaratagen
61	1	S4	Flintgods	Fat	Buk	1800-1900	5	2	-	Ej tillvaratagen
62	1	S4	Rödgods	Blomsterkruka	Buk	1800-1900	7	2	-	Ej tillvaratagen
63	1	S5	Porslin	-	-	-	-	1	Ej intagen	Ej tillvaratagen
64	1	S5	Glas	-	-	-	-	1	Ej intagen	Ej tillvaratagen
65	1	A1	Porslin	Skål	Buk	1850-1920	1	1	Benporslin	Ej tillvaratagen
66	1	A3	Glas	Fönsterglas	-	-	0,1	1	Tunnt grönfärgad	Ej tillvaratagen

Bilaga 5 – Fyndlista L2022:3290

Fyndlista. Fastighet Kortstorp 2:1, L2022:3286, Berga socken, Mariestads kn, Västra Götalands län. Projekt nr 2306-1 AFU.											
Fynd nr	Yta	Schakt	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus	
67	2	29	Yngre rödgods	Skål	Buk	1750-1850	18	2	-	Ej tillvaratagen	
68	2	29	Flintgods	Fat	Mynning, botten	1800-1900	27	2	-	Ej tillvaratagen	
69	2	29	Rödgods	Blomsterkruka	Mynning, buk	1800-1900	12	2	Oglaserat	Ej tillvaratagen	
70	2	29	Yngre rödgods	Kruka	Mynning, öra	1750-1850	38	2	-	Ej tillvaratagen	
71	2	29	Järn	Slagg	-	-	34	1	-	Ej tillvaratagen	
72	2	29	Järn	Spik	-	-	9	2	En ev del av knivblad	Ej tillvaratagen	
73	2	30	Tegel	Tegel	-	-	50	4	-	Ej tillvaratagen	
74	2	30	Glas	Flaska	-	-	6	1	Svart glas	Ej tillvaratagen	
75	2	30	Rödgods	Blomsterkruka	Buk	1800-1900	4	1	Oglaserat	Ej tillvaratagen	
76	2	31	Flintgods	Fat	Mynning, buk	1820-tal	4	3	Rörstrand, Gröna blad	Ej tillvaratagen	
77	2	31	Rödgods	Blomsterkruka	Botten	1750-1900	2	1	Oglaserat	Ej tillvaratagen	
78	2	31	Glas	Flaska	-	-	3	1	Grönt glas	Ej tillvaratagen	
79	2	31	Bränd lera		-	-	14	2	-	Ej tillvaratagen	
80	2	31	Järn	Spik	-	-	7	2	-	Ej tillvaratagen	

Fyndlista. Fastighet Kortstorp 2:1, L2022:3286, Berga socken, Mariestads kn, Västra Götalands län. Projekt nr 2306-1 AFU.

Fynd nr	Yta	Anl nr	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus
81	2	A10	Glaserat rödgods	-	-	-	3	1	Dessutom en liten bit ev av samma material	Ej tillvaratagen

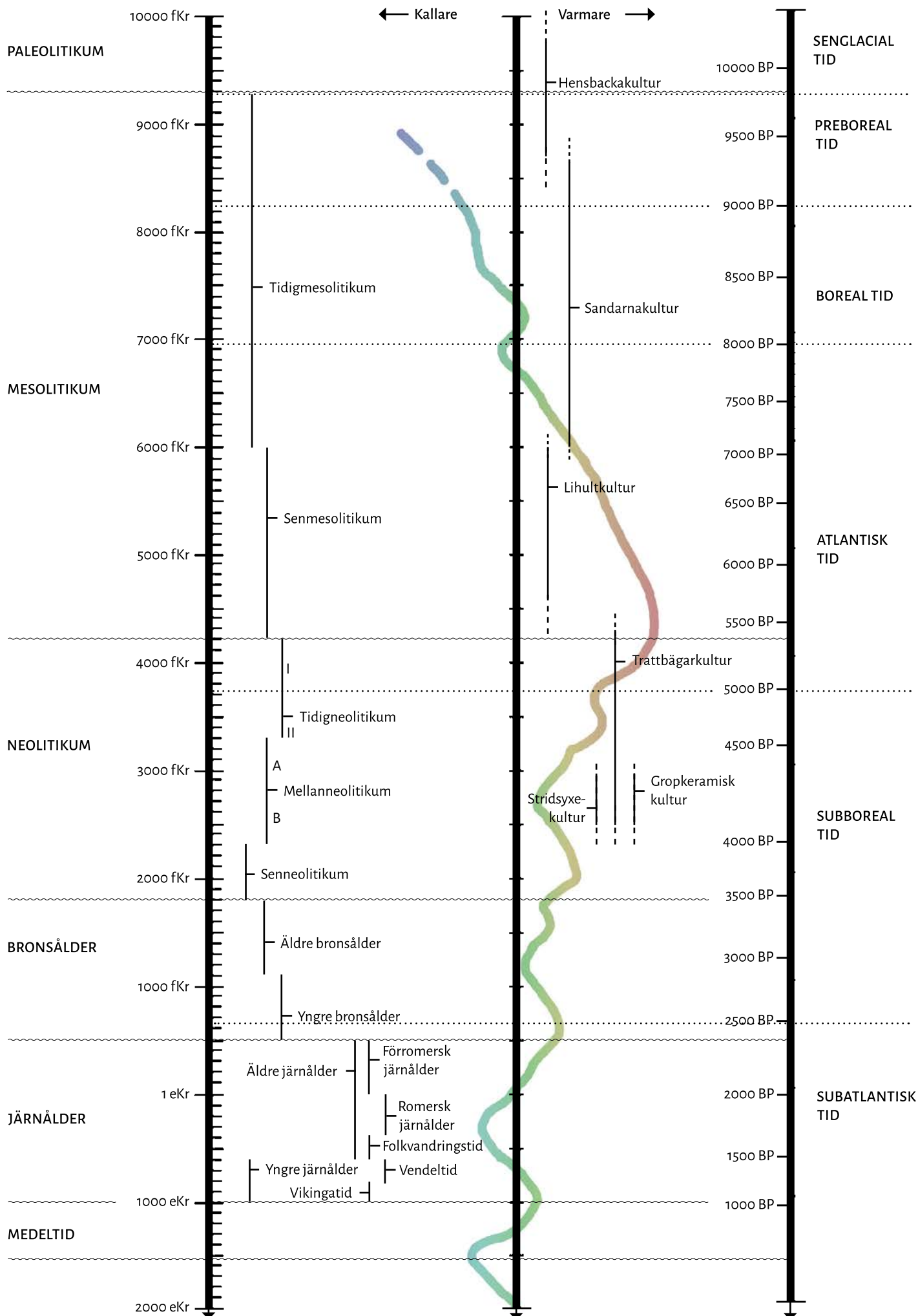
Bilaga 7 – Fyndlista ej ingående i lämning

Fyndlista. Fastighet Kortstorp 2:1, ej lämning, Berga socken, Mariestads kn, Västra Götalands län. Projekt nr 2306-1 AFU.											
Fynd nr	Yta	Schakt	Material	Typ	Del	Datering	Vikt gr	Antal	Övrigt	Fyndstatus	
82	2	40	Glas	Cirkulär lins	-	-	2	2	Klart glas	Ej tillvaratagen	
83	2	40	Glas	Flaska	-	-	8	1	Grönt glas	Ej tillvaratagen	
84	2	40	Flintgods	Fat	Mynning	1800-1900	1	1		Ej tillvaratagen	
85	2	40	Rödgoods	Blomsterkruka	Buk	1800-1900	5	1	Oglaserat	Ej tillvaratagen	
86	2	41	Flintgods	Kopp	Buk	1850-1920	2	1	Blå växt	Ej tillvaratagen	

Prov nr	Prov typ	Område	Lämning	Anläggning	Kommentar	Analyserat
1	C-14	1	L2022:3288	1		
2	C-14	1	L2022:3288	2		Ja
3	Makro	1	L2022:3288	4	Norra delen.	Ja
4	C-14	1	L2022:3288	4	Norra delen.	Ja
5	Markkemi	1	L2022:3288	4	Norra delen.	
6	Markkemi	1	L2022:3288	4	Södra delen.	
7	C-14	1	L2022:3288	5		
8	Markkemi	2	L2022:3291	11		
9	Markkemi	2	L2022:3291	11	Metallprov.	
10	Makro	2	L2022:3286	12		Ja
11	Markkemi	2	L2022:3286	12		
12	C-14	2	L2022:3286	24, Kul 10	I lagret under stenar vid framrensning av ytan.	Ja
13	Makro	2	L2022:3286	24, Kul 10	Under stenar i ytan, i lagret.	Ja
14	Makro	2	L2022:3286	24, Kul 10	I profil i lagret under stenar. I nordöstra hörnet.	
15	Makro	2	L2022:3286	24, Kul 10	I profil i lagret under stenar.	
16	Makro	2	L2022:3286	13, Kul 22	Taget under tre mindre stenar i mitten av schakt 13.	
17	C-14	2	L2022:3286	14		
18	Markkemi	2	L2022:3286	14		
19	Markkemi	2	L2022:3286	-	Från botten av schakt 26.	
20	C-14	2	L2022:3286	17		
21	C-14	2	L2022:3290	-	Vid större stenar i schakt 29.	
22	Makro	2	L2022:3290	20	SV om slaggsållan.	
23	Makro	2	L2022:3290	18		
24	C-14	2	L2022:3290	18		Ja
25	C-14	2	L2022:3287	21		Ja
26	Makro	2	L2022:3287	21		Ja
27	C-14	2	L2022:3287	22		
28	C-14	2	L2022:3287	23		Ja
29	Makro	2	L2022:3287	23		Ja

Dagens temperatur

← Kallare Varmare →

Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun, Västra Götalands län

**Arkeologisk förundersökning inom detaljplaneområde
Korstorp 2:1 m fl**

Under 2022 kunde den arkeologiska utredningen precisera läget för Spirhults gård. Vid förundersökning 2023 har vi kunnat komplettera bilden. Under 1400- och 1500-talet har svedjor anlagts inom förundersökningsområdet. I ett av dessa svedjelager fanns förkolnade sädeskorn från nakenkorn. Det är troligen starten på den process som leder fram till att gården bildas på platsen.

Vid såväl utredning som förundersökning har det framkommit fynd av keramik från 1700-talet och framåt. Vid metalldetektering framkom även mynt från 1600-talet. Mest intressant var ändå fynden av flera fingerborgar. Detta kan indikera att textilt hantverk har kompletterat gårdens försörjning.

www.kulturland.se